

The Project Gutenberg eBook of Giroflé és Girofla: Regény (1. kötet), by Zoltán Ambrus

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Giroflé és Girofla: Regény (1. kötet)

Author: Zoltán Ambrus

Release Date: October 11, 2009 [EBook #30232]

Language: Hungarian

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GIROFLÉ ÉS GIROFLA: REGÉNY (1. KÖTET)
***

SZINES . . . .
. KÖNYVEK

Ambrus Zoltán

GIROFLÉ ÉS GIROFLA

Budapest

Singer és Wolfner kiadása

1901.

Utannyomás tilos.

*

A fordítás joga föntartva.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA

I.

József napja Rác-Árokszálláson rendesen egy hétig szokott tartani. Horváth Jóska ugyan, a házassága óta, roppantul megkomolyodott, de ilyenkor, egyszer egy esztendőben, kidühöngte magát. Máskülönbén nagy csöndességben élt a csöpp asszonykájával s akik jogász korában ismerték, el se hitték volna róla, hogy olyan kitünő főszolgabíró válják belőle. De a régi Horváth Jóska nem vezett el végképpen; a leányzó nem halt meg, csak aludt. És koronkint föltámadt. Hogy mennyire föltámadt, arról minden egyes alkalommal három hétig beszélt Szilas és Bodrogvármegye.

Ezeket az időszaki, tekintélyes kirugásokat Horváth Jóska azzal okolta meg a felesége előtt, hogy neki gyöngé mája van. Az egészségének tartozott vele, hogy néha-néha nagyokat igyék. És csakugyan, abban az esztendőben, mikor apósa, az öreg Joannovics Milán halála miatt nem tarthatták meg a József-napot, Horváth József belebetegedett a nagy szolidtságba. Nem evett, nem káromkodott, s már attól féltették, hogy búskomorságba esik. Szerencsére közbejöttek a választások s egy nagyobb szabású, mondhatnám: közigazgatási jellegű áldomás után, amelyen néhány jövevényt hivatalból az asztal alá kellett inni, Horváth Jóska kigyógyult kedélybetegségéből.

Hogy a gyöngé mája páciens a boritalból, ürmértékben kifejezve, mennyit használjon, erről az orvosi tudomány nem nyilatkozik egész határozottan; s e tekintetben a belgyógyászat jeleseinek a nézete alighanem eltér a Horváth Jóska vélekedésétől. Egy azonban kétségtelen. S ez az, hogy az orvosi tudomány még nem derítette ki, vajjon a gyógyulás érdekében föltétlenül szükséges-e, hogy a májbajos ember az összes boros poharakat sorban a falhoz vágja, s a kúra végén összetörjön minden néven nevezendő cserép-, üveg- és porcellántárgyat, ami a kezeügyébe esik. Ez lehet szükséges, lehet fölösleges; annyi bizonyos, hogy Horváth Jóskának a gyógyászat terén megvoltak a maga határozott elvei. S nála minden József-nap úgy végződött, hogy pohár meg tányér nem maradt a házban, a vizet három napig régi befőttes üvegekből itták, s ideiglenesen le kellett költözködni az alsó házba, mert a multság színhelyén csak itt-ott maradt meg egy-egy ablaküveg.

A törékeny tárgyak e szörnyü pusztulása többnyire csak a legutolsó napon szokott bekövetkezni, akkor, mikor a kijózanodott vendégek már hazaszökdöstek s a házigazda, akinek végre szintén sikerült becsípnie, magára maradt a cigányokkal. Ilyenkor mindig igen érzékeny jelenetek folytak le Horváth Jóska meg a felesége között. A csöpp asszonyka, aki a pezsgőzés első napján maga volt az édes nevetés, a finále idején könnyek árjává változott át; Horváth Jóska megfogadta, hogy soha se iszik többet s falhoz vágta az utolsó poharat.

Szóval a lakzi mindig bús véget ért. De az eltöltött egy-két-kilenc napért érdemes volt szenvedni. Hogy micsoda vigasságok zajlottak le ezek közt a betört ablakok és pezsgő-foltos falak közt, arról csak kevesen tudnának beszélni, mert aki jelen volt, az egy darabig nem emlékezett

semmire a világon, csak a süketítő, folytonos muzsikaszóra. A cigány éjjel-nappal húzta; ha az egyik kidőlt, volt helyette más. Kihozták Vásáros-Berényből mind a három bandát; az *Európá*-ban, az *Arany Szarvas*-ban és a *Metropole*-szállóban nem maradt még csak egy cimbalmos se. Kinek is húzták volna ott? A honvédtiszteken kívül, akik kilenc órakeresztet haza szoktak menni, alig egy-két vendég búslakodott a máskor oly hangos *Európá*-ban; a többiek, az igazi mulatók: a jeunesse dorée és a huszártisztek mind kinn voltak Árokszálláson.

-7-

Ez a sivár, árnyéktalan kis fészek sok tekintetben vetekedett ilyenkor a gyakran emlegetett Aranjúezzel. A zaj például semmi esetre sem volt ekkora Aranjúezzen. S mily szép gyülekezete a lovagoknak és dámáknak! Mert mindig találkozott egy pár vidám menyecske, aki nem törődött azzal a néhány kilométerrel. Pár perc a gyorsvonaton, mi az? S a négyes huszárok olyan jó táncosok voltak! Nemcsak jól táncoltak: bírták a táncot, csakúgy, mint az italt s jöttek légyen bárhonnan, tudták élvezni az életet, azon mód, ahogy csak itt tudják élvezni, a tejjel és mézzel folyó Kánaánnak ezen az áldott pontján, ahol a természet nyájassága és bőkezűsége az embert is pazarrá és gondtalanná teszi.

*

Abban az esztendőben, amikor történetem kezdődik, József napja péntekre esett. A multság tehát csütörtökön kezdődött. Piros rózsza, fehér rózsza; szőke leány, barna... egy kis tánc, egy kis kártya, sok bor és megint sok bor mellett elmúlt péntek, elmúlt szombat is.

-8-

Vasárnap reggel, kilenc óra tájban, Vidovics Feri, aki máskor végig ki szokott tartani, hirtelen elszomorodott, s a fejébe vette, hogy haza megy. Vigye el az ördög Horváth Jóska, meg az egész úri társaságot, Van der Kerkhoven kisasszonnyal, a sokszoros milliomos hollandus leánnyal együtt, akit reggeltől estig neki kellett mulattatnia, mert a többiek nem igen szerették a francia és egyéb pogány nyelveket: neki már elég volt a mulatságból.

Mióta a bál elkezdődött, mindössze hat órát aludt, s egyszerre úgy tetszett neki, mintha egy örökkévalóság óta volna ébren; mintha végigitta volna az összes pún háborúkat, a középkort, a reformációt, s Forgách tábornokné egész fiatalkorát.

-9-

A banda áhítatosan ismételte, amit Rác-Árokszálláson már mindenki tudott:

Eltörött a hadnagy lába,
Nem mehet a kaszárnnyába.
- Ejhé, dudajlé,
Rózsám, szeretsz-é?!
- Nem!

A „nem“-et az érzékenyebb lelkű vendégek igen sok elkeseredéssel ekhózták. Vidovics Feri elvégezte magában, hogy fölkel; s szándékát a nehézkedés és az egyensúly törvényeinek óvatos szemmeltartásával végre is hajtotta.

Valaki rászólt:

- Friss bácskaiakat.

Vidovics Feri abban a hangulatban volt, mikor az ember hirtelen lelki szükségét érzi, hogy pofon vágja a legjobb barátját. Körülnézett, mintha valami elrejtőzött ellenséget keresne. Ahogy azonban végignézett a társaságon s megpillantotta Cipriani bárót, aki éppen a cigányokat fincoltatta, okosabbat gondolt. A hadnagy oly részeg volt, hogy Vidovics Feriben föltámadt a nemesebb mámor önérzete. Az villant keresztül a fején, hogy ő itt a józanság nemtője.

-10-

Megindult szó nélkül. Egy kicsit elszokott a járástól; de léptei, a körülményekhez képest, kifogástalanul rugalmasak voltak.

Hagyták; azt hitték, hogy a szobájába megy.

Úgy reménykedett, hogy az asszonyok még alusznak s föltűnés nélkül szökhetik meg. Van der Kerkhoven kisasszony nélkül számított. A hollandus leány éppen szembe jött vele. A kertből kerülhetett elő, mert egy halom virágot tartott a kötényében. Nem is festett rosszul a bunyevác asszonyok viseletében. Sugárzott az egészségtől s olyan volt, mint a frissen nyílt tulipán.

Van der Kerkhoven kisasszonyt már nem lehetett elkerülni. Annál jobb: legalább egyszer s mindenkorra elbúcsuzik tőle.

Jó reggelt kívánt neki s azután így szólt hozzá:

- Kegyébe ajánlom magamat, kisasszony. Kérem, emlékezzék rám szívesen.

-11-

- Milyen ünnepies! Elmegy?

- El.

- Kár. Szerettem volna, hogyha még marad. Az urak nem szívesen beszélnek franciául s én oly keveset tudok németül! Ön volt az egyetlen gavallérom. De remélem, még látjuk?

- Az nem tőlem függ, hanem attól, hogy a kisasszony mennyi ideig marad Magyarországon.

- Mért? Elutazik?

- San-Remoba megyék egy pár hétre.
- Ah!
- S mivel úgy hallottam, hogy a kisasszony holnapután Temesvárra készül...
- Igen. Sorra látogatom frohsdorfi barátnőimet.
- Úgy meglehet, búcsuvizitem alkalmával nem lehet szerencsém.
- Meglehet, Monsieur Vidovics. Tehát addio. Mindig szívesen fogok emlékezni önre. Vasúton megy?
- Nem. Lóháton jöttem.
- Értem. *Á l'anglaise* tűnik el, hogy itt ne fogják.
- Még van egypár napi dolgom Berényben, csak aztán indulhatok.
- Szerettem volna, hogy ha ön kalauzol Berényben.
- Oda ugyan nem kell cicerone, kisasszony. Egy roppant falu, melyben hatvanezer ember lakik...
- De érdekes. A korcsma korintusi stílusban épült, s a templom egy nagy pajta.
- Furcsának találja a mi világunkat ugy-e?
- De érdekesnek, nagyon érdekesnek. Sohase láttam ennyi napsütést. Itt mindenüvé süt a nap. És a parasztasszonyok cinóber színű kendőikkel. Aztán az urak, akik egyebet se csinálnak, csak a pénzt dobálják ki az ablakon.
- Mert itt mindenki paraszt, senki se úr.
- Annyi bizonyos, hogy felejthetetlen napokat töltöttem itt s hogy az országuk bájos. Igaz, hova küldjem a *Notre coeur*-t?
- Tetszett önnek?
- Nagyon. Jó író ez a Guy de Maupassant.
- Én nem is ismerek más írot. Nekem ez az egy is elég.
- Akkor hát ez a kötet kedves önnek s én majdnem megfedkeztem róla.
- Boldog volnék, ha megtartaná, kegyességből irántam. Egy szép könyv olyan, mint egy virág; értéktelen s minden szerénytelenség nélkül föl lehet ajánlani. A más szép gondolatai révén, talán kérhetek egy kis helyet könyvtára egyik zugában.
- Ezt a virágot önnek akartam adni, de most már nem adom. Nem akarok kvittelni önnel. Azt akarom, hogy adósa maradjak. Isten önnel, Monsieur Vidovics.
- Köszönöm, kisasszony, Isten önnel.

S megindult az alsó ház felé.

A leány folytatta útját, de pár lépésnyire megállt, s visszanézett. Mikor a férfi eltűnt a szeme elől, leeresztette a kötényt; virágai lehulltak a földre.

Aztán két sűrűn összehajtott papirlapot vett ki a zsebéből. Az egyik egy *express* küldött levélnek a fogalmazványa volt; ezt a levelet egy héttel ezelőtt ő írta az apjának. A másik az a távirat, amelyet ma kapott Van der Kerkhoven úrtól. Mindakettőt elolvasta még egyszer:

Amaz így szólt:

„Van itt egy Monsieur Vidovics. Elég jómódu. Mintegy másfélmillió tallérnyi vagyon. Csupa szántóföld. Szép fiu, fiatal, egészséges. Művelt is, ha éppen akarod. Mit szólnál hozzá, ha mint Madame Vidovics térnék vissza Hágába?

Emma.

Utóirat: Barna, nem lángész, az én genre-em.“

A táviratban meg éppen csak ennyi volt:

„Van der Kerkhoven kisasszony, Horváth-Joannovics úrnőnél

Pusztá-Rác-Árokszállás
per Vásáros-Berény.
(Magyarország.)

Bánom is én.

Apád.“

Kétfelé hasította előbb az egyiket, aztán a másikat. Majd összetépte mind a kettőt apró darabokra s ezt a konfettit is odaszórta a virágok közé.

Vidovics Feri az alsó házban fölvette a lovagló bekecsét. Megkerülte a nagyudvart s az istállók felé tartott. Olyan egyenesen járt, hogy aki messziről látta, okvetetlenül azt mondta magában:

- Ez vagy főherceg, vagy egy becsipett ember, aki mindenáron nagyon egyenesen akar lépni.

Kitünően tartotta magát. De hogy végre nyeregben ült, mégis nagyott lélezgett. Olyanformán volt, mint Montmorency herceg, a nagy hadvezér, akiről följegyezték, hogy késő vénségében nem tudott se járni, se feküdni, csak ülni és lovagolni.

A lova bácskai ló volt, aki értette ezt az állapotot. Ahogy a gazdája a nyeregbe pattant, konstatalta magában:

- A gazdám egy kicsit ki van készítve. Vigyázzunk s helyette nekünk legyen eszünk. Különb -16-
megbízhatik bennem, mert tudom én, hogy mi a kötelesség.

S csöndesen poroszkált előre a jól ismert úton.

Vidovics Feri számított erre a hűségre. Annyira megbízott a lova erkölcsében, hogy alig haladtak pár száz méternyire, nyugodtan elaludt.

Ha tudta volna, hogy hová viszi az ostoba állat! Mekkora rántott volna a gyeplőn! Mint fordult volna ellenkező irányba! Hogy sarkantyuzta volna a paripáját! Mily szélsébesen vágatott volna máshová, akármerre, csak hazafelé nem! Hogy rohantak volna, bár a pokolba, lóhalálában!...

De az ember sohase tudja, hol leskelődik rá a fátum. Ha véletlenül nem mészsz ki az utcára, mikor téglá esik az emberek fejére, száz esztendeig élsz s annak idején békén ringathatod szépunokáidat. Csak annyi kell hozzá, hogy ott maradj, ahol vagy. De te nem maradsz otthon, veszed a cilinderedet és a sétatálcádat, gondtalanul kísétálsz s remekül eltalálsz, hogy éppen oda állj a lehulló téglá alá. -17-

Ha Vidovics Ferit véletlenül visszatartja a Van der Kerkhoven kisasszony társasága s csak egy hét mulva tér haza Berénybe, hogy másnap vasútra üljön s meg se álljon Nizzaig... vagy ha hű lova, a derék Calvados, fölháborodva gazdája szégyelni való állapotán, leveti a mértéktelen embert egy kórakásra s ez hat hétig nyögi József napját a rác-árokszállási alsó házban: akkor hősünk ma Szilas és Bodrog vármegyék főispánja, boldog férje a Joannovics-lányok egyikének vagy Van der Kerkhoven Emmának, még boldogabb apja négy vagy öt nagyfejű Vidovics-fiunak s ez a történet sohase íródik meg.

De ha az ember maga se tudja, mit cselekedjék, vagy mit *ne* cselekedjék, hogyan tudja a ló?!...

Szóval, hasonlóan azokhoz az angol matrózokhoz, akik föllázadva a kapitányuk ellen, megitták az Indiába küldött pálinkát, aztán zátonyra kormányozták a hajót s holtrészezen táncoltak át a másvilágra: Vidovics Feri teljes öntudatlanságban, mámorosan lovagolt végzete elé. -18-

Egyszerre fölriadt, mert a lova megállott. Úgy tetszett neki, mintha csak pár pillanatig aludt volna, de már Berényben voltak. Calvados a Sugár Mariska háza előtt állapotodott meg s várta az utasítást.

- Nem bánom, Calvados, mondjunk jó reggelt Mariskának.

Vidovics Feri máskor is ebben az órában szokott kilovagolni s rendesen stációt tartott a Mariska ablakai előtt. Calvados nem volt tisztában vele, hogy a szokásos programnak ez a pontja ma el is maradhatott volna.

- No hát vigyázva lépkedjünk, Calvados.

Ezt a figyelmeztetést az tette megokoltá, hogy hősünk a kocsiútról átvezényelte lovát a gyalogjáróra, ahová egy keskeny padlón át vezetett az út. Az árkot, mely a gyalogjárót az országúttól elválasztotta, bajos lett volna átugratni, mert a Sugár Mariska utcájában a gyaloglók számára fentartott útvonal meglehetősen keskeny volt s Calvados könnyen beugorhatott volna az ablakon. Vidovics Feri ugyan átsétáltathatta volna a lovát a kocsipallón is, de Vidovics Feri nem a kapuhoz, hanem az egyik ablakhoz igyekezett. -19-

A szives olvasó ezt az expedíciót bizonyára hősünk mámorával fogja magyarázni. Ebből a mámorból már alig volt valami; a reggeli levegő és a hosszas szendergés Vidovics Ferit majdnem teljesen kijózanították. Ellenben a leírt rendellenesség helyi szokás volt Berényben, kétségen kívül olyan helyi szokás, amelyet csak az előkelőségek gyakoroltak. Az udvariasságnak ezt a nemét a huszártisztek tették divatossá s egy pár esztendeig ez a palló-vizit volt Berényben a *chic* utolsó szava. A palló-vizitnek megvolt az az előnye, hogy a ló elfoglalta a gyalogjárót, a gyalogjáró plebéjusokat lekényszerítette a kocsiútra, ami a városi közgyűlésen temérdek rekriminációnak s az egész városban sok áldatlan háboruságnak volt az okozója, de a berényi hölgyek előtt igen kedvesnek tűnt föl. Aki azonban a kocsi-pallót használta, azt csak másodosztályú úrnak lehetett tekinteni. -20-

Sugár Mariska éppen az érem-gyűjteményét rendezgette... De hadd mutassam be Sugár Mariskát.

Sugár Mariska a gazdag, zsugori Vitkovszki Vazul elvált felesége volt. Ennek a Vitkovszkinak a vagyonát egy pár százezerre becsülték, de kevesebb tartásdíjat, mint ő, elvált férj nem fizetett az osztrák-magyar monarchiában. Sugár Mariska úgy segített magán, hogy kiadta a szobáit

diákoknak, katonatiszteknek, színészeknek és színésznőknek. Tessék elképzelni egy elvált fiatal asszonyt, aki szobánkint adja bérbe a házát, aki mindenkit ismer s aki asszonyokkal nem barátkozik; egy sötét teintű, villogó szemű, csinos teremtetést, csókra intő ajkakkal s azokkal a felséges idomokkal, amelyek nyugtalanná teszik az ifju legénykét épp úgy, mint a komoly, pápaszemes, gondsujtotta családfőt, aki beíratni viszi a fiát: vajjon nem természetes-e, ha az ilyen asszony rossz hírbe keveredik?! És Sugár Mariskáról senki se beszélt rosszat, még a diákok se, akik pedig elég sűrűn adóskodtak neki a lakáspénzzel. Ezt a tekintélyt java részben a tiszteteknek köszönhetette, akik „jó leány“-nak ismerték s akik, mivel mindig volt egy-egy öreg főhadnagy lakója, félig-meddig kincstári asszonyt láttak benne. Egyébként őt tartották a legvidámabb asszonynak Berényben s nem ok nélkül, mert elég lármás életet élt; de apró passziói s kiváltképpen rajongása a művésznők iránt elárulták, hogy szíve nincs szomorúság s ama homályos vágyakozások nélkül, amelyeket az éremgyűjtés nem elégíthet ki.

-21-

- Jó reggelt, Mariska!

- Nini... Mi történt magával, Feri, hogy ilyen hamar visszajött?

-22-

- Az, hogy elvesztettem a szívemet, de megkerestem. S mikor megtaláltam, siettem vele haza.

- E szerint a hollandus kisasszony nem mese?

- Olyan valóság, mint egy csokoládégvár.

- S hogy kerül ide? Árokszállásra?

- A magyarázat igen egyszerű. Együtt voltak a frohsdorfi intézetben Joannovics Terkával s most kedvet kapott meglátogatni a barátnőjét.

- És annyira megszerette Árokszállást, hogy már egy hónapja itt ül?!... Mert legalább egy hónapja, hogy mindenütt csak róla beszélnek.

- Mint Pickwick úr az emberiséget, keblére öleli egész Magyarországot, le az utolsó cigánygyerekekig. Népviseletben jár s holland nyelvre fordítja a főjegyző költeményeit.

- Szép? Csinos?

- Tudja, afféle Rubens-alakot ígér. Ahhoz képest, hogy szőke, talán nagyon is egészséges az arcszíne.

-23-

- Hogy hívják? Van der Bilt?

- Van der Kerkhoven. Szép név. Kerkhoven holland nyelven annyit tesz, hogy koporsó.

- De sok kakaófölde van, mi?... Jőjön be s beszéljen el mindent a legapróbb részletekig. Nagyon kíváncsivá tettek erre a leányra.

- Nem megyek be, mert részeg vagyok.

- Ugyan menjen. Láttam én már magát cifrább kedvben is.

- A művelt francia részegen nem megy vizitbe. Különben megadhatom a kívánt fölvilágosításokat, így lóháton is. Tehát mindenekelőtt: nem kakaóföldek, hanem csokoládégvár. Képzeld, Mariska, annyi csokoládét, amennyit csak tud. Például tegyük föl, hogy Emma kisasszony megajándékozna szívével és kezével: harminc esztendeig folyton csokoládét ehetne egész Berény, mind a hatvanezer ember.

-24-

- S mennyit tesz pénzértékben ez a rengeteg csokoládé?

- Harminc-negyven milliót. Tudja, náluk tíz millió az már nem is határoz.

- Csinos parti! S maga mióta udvarol neki?

- Komolyan beszél?

- Persze. Az egész város tele van vele.

- Én azt hittem, hogy tréfálunk. De ha komolyan beszélünk, mondja, kedves Mariska, mire volna jó nekem a Van der Kerkhoven kisasszony roppant gazdagsága? Hogy egy tanya helyett tíz tanyám legyen? Nekem az az egy tanya is elég dolgot ad.

- Lárifári. Tudom, hogy van miből megélnie s ha éppen költekezni akar egy kicsit, ezért még nem kell megházasodnia. De gazdag gazdagot választ; ez már világ sora.

- A gazdagnak nincsen igaza: a legtöbbször rossz üzletet csinál. Különben nem vagyok olyan gazdag, hogy sokáig el tudjak tartani egy Eldorádóból érkezett hölgyet, akinek a papája csokoládé-király. Ma parasztleánynak öltözik, de holnap Ausztráliába küld kalaptollért, amilyen nincsen másnak.

-25-

- Hát az ó milliói?

- Azokat egyelőre ne vonjuk ki az üzletből: nagyon jól jövedelmeznek. De tegyük föl, hogy Van der Kerkhoven papa hirtelen megőrülne s gyémánttal telt zacskókat csapkodna a fejéhez, mondja, mit csinálnék ezekkel a fölősleges milliókkal? Kártyázni nem tudok, versenystállót soha se fogok tartani... Hé, Calvados, ne fickándozzál, te vén számár!... Ami pedig a Cléo de Mérode-okat, meg a többi különösen fésült hölgyeket illeti: ha elszerződném a Van der Kerkhoven-

családhoz, bizony Isten, mint becsületes kalmár állanám az alkut.

- Ugyan ne mondja!

- Pedig most nagyon komolyan beszélek.

Lássa, Mariska, én el vagyok perzsaszőnyegek és perzsa lányok nélkül, egy nagy csűrben, melyben sok a tulipános bútor s még több az evőeszköz, de kevés a műtárgy. Megvagyok egy rossz bricskával s Cipriani báró azt mondja rólam, hogy nem tudok élni. Talán igaza is van. Annyi bizonyos, hogy engem egy oldal szalonna meg egy meleg takaró egy hétre teljesen kielégít. Szeretem az osztrigát, a jó szivart, a zenét; s megbecsülöm a kényelmet. De ha mindez nincs, engem nem nagyon bánt; eszembe se jut. Ha egy májusi délután végigfekszem a fűben s elnézem az égen a bárányfelhőket, nem azon jár az eszem, hogy nem az én lovam nyeri meg a Derbyt; ha a béreseimmel beszélgetek, nem vágyódom előkelő dámák után, akik Whistlerről mondanák el nézeteiket. Azt hiszem, könnyen viselném a szegénységet is, bár igen nagy örömem, hogy azt tehetem, amit akarok, jöhetek, mehetek, amerre tetszik és senkise rendelkezik velem. Szóval Parlagi Jancsi vagyok, aki néha nagyokat iszik s néha, a legszívesebben, nem csinál semmit, csak nézelődik. Ez nálam már családi hagyomány, nevelés és hajlandóság dolga. Mire való volna nekem a parti és a Van der Kerkhoven papa milliói?

-26-

- Ez csak olyan beszéd. A pénz lehet sok, de soha se lehet elég. Akinek sok van, még többet akar. Valami ambiciónak élne; egyszer majd csak eszébe jut valami. Nagyban gyakorolná a jótékonyt.

- Köszönöm. Ahhoz már önző vagyok, hogy a szegényekért fölládozzam magam. Megházasodni - jótékony célra!... Kegyetlen gondolatai vannak, Mariska!

-27-

- Soha se hetvenkedjék. Láttam én már Vidovicsot, aki ötven esztendő koráig élcelődött a házasságról s aztán háromszor is megházasodott.

- Az igaz, ebben a népes családban mindenre talál példát, különösen a számságokra. De mondja csak, Mariska, magának olyan kitűnő értesülései vannak!... Ha Van der Kerkhoven kisasszonyt házasítják, azt értem. Egy hónap óta ő a környéken a legérdekesebb személy; ennyi pénz senkit se hagyhat békén. Hanem azt már nem értem, hogy miért éppen engem szemelnek ki a vőlegényének? Miért nem Cipriant, aki nyolcvanezren felül minden összegnek udvarol? Miért nem Vizaknyat, aki úgylátszik, belé szeretett, legalább néha egy negyedóraig is úgy néz rá, mint egy hű, de igen beteg kutya?... Miért nem akárkit? Miért éppen engem?

-28-

- Mert maga egy hónap alatt harmadszor ment ki Horváthékhoz, ami nem szokása. Mert... mit tudom én?! Van der Kerkhoven kisasszony bizonyosan jobban tudja, mint én.

- Az, szegény, nem is sejti, hogy millióira Berényben szemet vetettek, a nemzeti vagyon öregbítése végett. Ha háromszor is kinn voltam náluk, Terka az oka; azt mondta: „Szegényt nem hagyhatjuk árván; magának helyt kell állnia.“ S én helyt állottam. Legalább beszélhetett valakivel egy pár szót. Napokon át nem volt kihez szólnia. Horváth Jóska megtanította magyarul káromkodni s aztán levette róla a kezét.

-29-

- Kedves Feri, én azt mondom magának, hogy ha két embert ilyen határozottan házasítanak, a hiba sohase az egész világra, hanem mindig a gyanúsítottaké. A kettő közül az egyik mindenestre ludas. Úgy látom, ebben a dologban maga a hibás; maga udvarolt. Gyónja meg. Okosabb, ha meggyónik.

- Kedves Mariska, erre én azt felelem magának, hogy ebben a dologban én éppen olyan ártatlan vagyok, mint Van der Kerkhoven kisasszony. Nem udvaroltam. A berényi közvélemény téved. S hogy mennyire téved, mutatja az, hogy én a hét végén utazom San-Remoba.

- Ah, ah! Vége egy szerelmi regénynek!

- Ez a szerelmi regény el se kezdődött. Maga nem hisz a hivatalos cáfolatnak. Nos, én bizalmasan azt is elmondhatom magának, hogy soha, semmi szín alatt, el nem venném Van der Kerkhoven kisasszonyt. Először, mert: nem szeret. Már pedig én keveset követelek az élettől, de azt igenis megvárom tőle, hogy a kivel én megosztom minden napomat, annak én legyek a jóisten. Nem venném el, másodszer azért, mert: én se szeretem őt. Nekem nagyon okos. Ha valaha elkövetném azt a helyrehozhatatlan ostobaságot, hogy megházasodjam, bizonyosan egy kis bolondot vennék el... de az aztán nagyon kedves kis bolond legyen!

-30-

- És harmadszor nem venné el azért sem, mert mint jó Vidovics, szentül megfogadta, hogy sohasem fog megházasodni.

- Nem, azt nem fogadtam meg. Amint nem fogadtam meg azt sem, hogy nem fogok párbajozni. Azt sohasem tudja az ember előre. De nem veszekszem s nem keresem a házasság veszedelmét.

- Inkább elutazik.

- Inkább elutazom.

- S mondja, miért tart úgy a házasság veszedelmétől? Maga nem ötven esztendő.

- Mert tudom, hogy minden asszony elégedetlen s mindegyik az urától kéri számon, amit az élet tagadott meg tőle. Már pedig az élet mindenkitől megtagad valamit. Semmi kedvem egy örök szemrehányást hordozni ártatlanul.

-31-

- S ebben a meggyőződésben élve, mégis képes volna elkövetni a helyrehozhatatlan ostobaságot?

- Ha nagyon szépen kér rá valaki. De igen nagyon szépen kell kérnie!... Van magamhoz való eszem, de a férfiak gyöngék s a leányok erősek. Valami érthetetlen fegyverök van, amelytől félek, mint ahogy a zuluk félnek a fehérember Winchester-fegyverétől. Különben nagyon részeg lehetek, mert bölcselekedem.

Ebben a pillanatban egy podgyászszal megrakott, csukott batár fordult be az utcasarkon és Sugár Mariska, aki hárászkendőjébe burkolózva, nyugodtan könyökölt a nyitott ablakon, hirtelen fölemelkedett.

- Ahá, az új lakóim!

- Kiadta a főhadnagy szobáját?

- Igen. Tegnap. Két kis énekesmadárnak.

- Csinosak? Érdemes megvárni őket?

- Még egyiket sem láttam, csak a nagynénjökkel beszéltem. Kitűnő figura; olyan mézes s olyan előkelő, mintha bálányának született volna. Majd meglátja, milyen jó alak.

Kezet nyujtott s visszahuzódott az ablaktól.

Calvados azt hitte, hogy elvégezték a dolgukat s menni akart. De gazdája egy mozdulattal megértette vele, hogy másképpen rendelkezik.

Ott maradt az ablaknál s megvárta a batárt. A rozoga, ócska, sáros bárka bekanyarodott a kocsipallón s megállt a kapu előtt.

Míg a kaput belülről kinyitották, a kocsis kidugta a fejét két óriás kosár közül s alázatosan köszönt a nagyságos úrnak.

- Honnan jössz? - kérdezte tőle Vidovics rácul.

- A fogadóból, - felelte a kocsis.

- Csak a podgyászt hozod?

- Nem, az uraságok is benn ülnek.

Ez a fölvilágosítás meglehetősen fölöslegessé vált, mert a bárka megizzadt ablaküvege mögött egy női fej jelent meg, mely a kis ülés felől kíváncsiskodott ki az utcára. Vidovics nem láthatta jól a kíváncsi fejet; amit mégis észrevett, egy csöppet se elégítette ki.

- Öregnek látszik s mintha mosolygott volna. Ez a nagynéni. De hol van a macska, jobban mondva, hol vannak a macskák?

A kaput kinyitották s a bárka behömpölygött az udvarra. Vidovics a kapufélfához kormányozta Calvados. Mariska a cselédeivel már kinn állt az udvaron s mikor a kocsis nagynehezen megállította gebéit, udvariasan nyitotta ki a bárka ajtaját.

A kocsiból legelőször is egy alacsony termetű s fürge mozgású öreg hölgy pattant ki, aki nyájasan üdvözölte Mariskát s aztán a bennülőkhöz fordult. Azok mintha nem akartak volna mindjárt kiszállani. Pár pillanatnyi parlamentálás után Mariska meg az egyik cselédje eltűntek s nemsokára egy gyékénynyel tértek vissza, melyet a kocsitól a folyosó lépcsőjéig vezető, kissé létűs útra terítettek.

- Sáros nekik az udvar, - szólt magában Vidovics Feri. - Ejnye be kényesek!

A következő percben Mariska és az öreg hölgy két bundába és nagykendőbe burkolt, tetőtől-talpig bebugyelált női alakot emeltek ki a kocsiból, akiket takaróiktól alig tudtak a széles bárkából kifejteni. Mintha két kényes, délszaki növényt emeltek volna le onnan, hogy a melegházba vigyék.

Vidovics Feri még csak az orrukat sem láthatta nagykendőiktől, de azért le nem vette róluk a szemét.

- Úgy ugrálnak mint a gazellák, - monologizált, mialatt amazok felszöktek a lépcsőn s eltűntek a szobájokban. - Egyik sem lehet idősebb tizennyolc esztendősnél... Hátha egyszerűen bemennék hozzájuk?

De maga se tudta miért, nem tudta elszánni magát, hogy berontson a szobájukba, ahogy művésznőkkel szemben már megszokta. S Mariska, mikor áthaladt a folyosón, hogy visszamenjen a maga lakásába, álmélkodva látta, hogy Vidovics Feri még most is ott táncoltatja lovát az ajtaja előtt.

- Maga még most is itt van, Feri?

- Látni akarom az énekes madárkakat.

- Arra még ráér. Menjen haza és aludja ki magát.

- Olyan illetlennek talál, hogy nem mutathat be nekik?

-32-

-33-

-34-

-35-

- Most mindjárt?

- Természetesen.

- Ohó! Az lehetetlen. Először, mert, öltözködnek. És másodszor...

- Másodszor is van?

- Ezt kellett volna először mondanom. Tudja, ezek nem affajták, akikhez csak úgy egyszerűen beállít az ember. Első tekintetre látni, hogy jobb családból valók. Nem az Apor Ilonka-genre, amivel nem akarom kicsinyleni a hódításait.

- Csak tessék. Ezek tehát ama bizonyos szegény, de becsületes, rossz sorsra jutott, de büszke lengyel főnemes leányai?...

-36-

- Azt éppen nem mondom. Az öreg hölgy szavaiból úgy vettem ki, hogy zeneprofesszor az apjok.

- Ah, zongorahangoló! Az már más. Eszerint testvérek?

- Annyira testvérek, hogy ikrek.

- Ah, ah, egyre érdekesebb a dolog. S én haza menjek aludni? De maradjunk a főkérdésnél. Csinosak?

- Mint két rózsabimbó. S egyik olyan, mint a másik. Annyira hasonlítanak, hogy össze lehet őket téveszteni.

- S hogy ez ne történjék, az egyik piros, a másik pedig kék szalagot visel.

- Amint mondja.

- De hisz ez *Giroflé és Girofla*, az operette!

- Azt mondják, hogy a színháznál így nevezik őket.

- Lám, lám, lám, lám. És maga azt kívánja, hogy haza menjek?

- Természetesen. Remélem, nem akar nálam botrányt csinálni? Ezek még nem ismernek; azt gondolhatnák rólam, amit akarnak. Mit tudják azt, hogy maga három napig ivott?!

-37-

- Azért ne haragudjék rám, Mariska; már megyek. De mondja, nem láthatnám őket az ablaknál?

- Ó, még ráér megismerkedni velök. A szezon végéig itt maradnak.

- Igen, de én egy pár nap mulva megyek San-Remoba. Pénteken, vagy legkésőbb szombaton.

- No, addig nem fogja elcsábítani őket.

- De büszke a lakóira!

- Majd maga is más hangon fog beszélni, ha megismerkedik velük. *Lasciate ogni speranza*.

- Maga minden színésznőről ezt mondja. S ezért szeretem magát. Nem ábrándul ki soha. Imádom magát, Mariska. S hogy megmutassam, mennyire tisztellem e házat: megyek.

- Azt hiszem, ideje, hogy menjen. Calvados már alszik. Mintha ez is három napig ivott volna, szegény.

-38-

Elbúcsúztak s Vidovics Feri végre megindult hazafelé. Kiléptette lovát a kocsiótra, de nem állhatta meg, hogy ha messziről is, oda ne tekintsen arra az ablakra, mely azelőtt a főhadnagyé volt.

Két leányfejet pillantott meg az ablaküvegek mögött. Nem láthatta jól az arcukat, mert az ablaktáblák pántjai egy kissé eltakarták őket, de amit látott, azzal megvolt elégedve.

Levette a kalapját s nagy reverenciával köszöntötte őket. Úgy tetszett neki, mintha a két leányfej mosolyogva viszonzta volna az üdvözlést.

- Lám, nem is olyan haragosak! - szólt magában s az utcasarokhoz érve, visszapillantott az ablak felé.

Mire haza érkezett, annyira elálmosodott, hogy ruhástól ledőlt a kanapéjára s menten elaludt.

Azt álmodta, hogy csillagtalán éjjel valami nagy fekete vízen jár, gyászos baldakinu, könnyű ladikon; szemközt vele, a homályban, sötét alakok eveztek, akiknek nem láthatta az arcát. Előtte, fehér ruhában, átázott arccal, halotthalavány női alak feküdt, akiről nem tudta, él-e még vagy meghalt; nem mert közelebb hajolni hozzá s remegett, hogy a ladikot csapkodó habok elragadják tőle. Szorongva leste, merre láthatná a partot, de csak a koromsötét eget s a fekete vizet látta; sehol, semerre egy fény sugar. A sötét alakok hangtalanul eveztek s szorongását rémítő félelem váltotta föl; a torka összeszorult, homlokát hideg verejték borította el s szíve örülten kalapált. Egyszerre valami megcsillant a vízen. Már azt remélte, hogy a parti lámpa, mikor rémülten vette észre, hogy komor ciprusfák között sírkövek meredeznek előtte s a szigettemető csillogó márványkövei csak a ladik lámpájának gyér világát verik vissza a vízre... Aztán kápolnaszerű, komor épület mellett haladtak el s az egyik evezős hirtelen fölegyenesedett. Kiáltani akart, de

-39-

-40-

hang nem jött a torkából. Behunyta a szemét s mire föl nézett, a fehér ruhás nő már nem volt a ladikban. Kétségbeesve tekintett hátra, de maga mögött csak a fekete kőkereszteket látta s mintha egy elhaló hang a nevében szólította volna... A zokogás kitört kebléből s fölébredt.

- Igazán sokat ittam, - szólta, megtörölve a szemét. Mintha valami ónsulytól szabadult volna. De érezte, hogy a szíve még most is sebesen ver.

Megnézte az óráját. Esti hét óra volt.

II.

Oly büszkék vagyunk lelki világunkra s egy rocska hidegvíz elég rá, hogy szétszórja legmakacsabb gondolatainkat, elnyomja rossz sejtelmünket s elfelejtse velünk azt az érzésünket, melyet már-már urunknak és parancsolónknak tekintettünk. Ha lelked zaklatott, háborgó: állj a zuhogó alá s mire megtörülköztél, egy pár óráig más szemmel nézed az egész világot.

Vidovics Feri, mikor este nyolc óra tájban kilépett a fürdőszobájából, teljesen megfélemedezett arról a veszedelemről, mely őt Van der Kerkhoven kisasszony képében fenyegette; egy pillanatig se foglalkozott azzal, hogy rosszat álmodott s nem emlékezett rá, hogy aznap délelőtt, mámora kódében, két leányfejet látott, amelyek mintha integettek volna feléje a fehér jácintok és rózsaszínű gardeniák közül.

Csak arra gondolt, hogy egy pár nap múlva San-Remo olajfái között fog bolyongani, pompázó tavaszban, melyhez képest a mi májusunk zord, szigorú időszak. Találgatta, vajjon átrándul-e a galamb-lövésre s előre örült az excentric alakoknak, az átutazó Héróknak és Juliáknak, akikkel a vendéglő-élet vásári zsvájában köt majd ismeretséget „pour une éternité”, ami nála annyit fog jelenteni, hogy: a soha viszont nem látásra.

De mit csináljon az ember Vásáros-Berényben este nyolckor, ha egy órával előbb tökéletesen kialudta magát? Az ember elmegy a színházba, mint mindenki. Berényben, ahol a társaságos életnek megvannak a maga külön törvényei, ez az a hely, ahol élned és halnod kell. Ha éhes vagy: megvacsorázol a páholyokban, ha a jókedv pirosra festi képed: narancsokat dobálsz a színpadra s ha nem tudod miért, elfog a spleen: pezsgős pohárral a kezében várod Hamletet, mert arcod víg a bánat idejében...

Behivatta a legényét s kiadta neki a parancsot:

- Akármikor jövök haza, hat órakor felköltesz s megmondod Gyurkának, hogy fogja be a két szürkét. Szent-Jánosra megyek. Ha a tisztartó bejönne, nem kell befogni.

Aztán kísértelt az utcára.

A nagy csűr, ahogy Vidovics a házat nevezte, közel volt a piactérhez; csak egy pár lépést kellett tennie s már ott volt Berény város szívében.

A piactérre már ráborult a nyugodalmas ég. A boltajtók nagyjából zárva voltak; itt-ott hallatszott egy-egy elkésetten gördülő vasajtó csikorgása. A villamos lámpák alatt áldogáló subás falusiak, a József-napi vásár utolsó vendégei, hazafelé kászolódtak, s a piacot körülölelő kis utcák gyorsan szítták föl magukba a pihenésre siető, sötét alakokat. A roppant térséget, ahol egy negyedórával ezelőtt még bunyevác, magyar, sváb és rác parasztok tarka sokasága nyüzsgött, birtokba vette a csend és homály. A tér északi szélén magánosan álló nagy templomot mélységes sötétség környékezte, s mögötte, az egész tájékon, vak homály és kísérteties némaság ült.

Csak délnyugatról, a *Metropole*-szálló oszlopos homlokzata felől hallatszott némi lárma s a tér keleti részén csillogott élénkebb világosság, ahol a felhők közt bujkáló holdtól ezüstszürkére enyhült szemhatáron az új színház barokk formái rajzolódnak.

Vidovics szerette ezt a roppant piacot, mely terének bőségével és pazarságával a rónaság áldásaira emlékeztette. Arra gondolt, hogy a köröskörül békén pihenő, rengeteg sikságot, melyre oly kegyesen tekint a jóságos ég, nem teheti immár szegényné és nyomorulttá semmiféle civilizáció: se a villamos lámpák fényüzése, se a *Metropole*-szállóba importált pezsgőtenger, se a fegyveres béke őrzőinek egész szárazföldi lovas és gyalogos állománya, se a cigányzene szította szenvedelmek, se a Kékessy Andor színművész úr tíz lépésnyi távolságban csillogó cilindere, mely hősünkre nézve a nyugati eszméket, Hauptmann Gerhártot, Ibsent, Sudermann, Planquette-et és Varneyt, sőt magát Páriszt jelentette.

Ebben a pillanatban két fiatal hölgy haladt el mellette, gyorsan, könnyedén, mint egy fecskepár. Olyan váratlanul surrantak el az oldala mellett s olyan messze jártak a legközelebbi villamos lángtól, hogy az arcukat nem láthatta, de lehetetlen volt a járásukat meg nem ismernie. Odébb Kékessy úr tisztelettel köszönt nekik s a hölgyek fejbiccentve fogadták az üdvözlést.

- Ezek az én színész-kisasszonykám, - szólta Vidovics Feri magában - akik úgy hasonlítanak egymáshoz, mint két vadgalamb. Vajjon csakugyan olyan vadak volnának-e? Nem hinném. A művészet jelentékenyen szelidíti az erkölcsöket; legalább a régiek így tartották.

De azért nem sietett utánok, pedig megszokta, hogy a színésznőknek az utcán mutatkozzék be,

minden körülményesség nélkül. Berényben a víg emberek nem igen kedvelik a ceremóniát.

Csak a tekintetével követte őket, amíg a két leány eltűnt a színház tájékán.

- Lám, lám - tündött - az operette-írók nem találhatnak ki olyan bolondot, amit az élet a maga naiv komolyságával meg ne ismételjen. Tessék: Giroflé és Girofla, az egyik kék, a másik rózsaszín szalaggal. Őszintén szólva: nem hiszek ebben a poézisben. A természet, amire tart valamit, nem produkálja mindjárt két példányban. A csiperkegomba nem sokat különbözik a szomszéd csiperke-gombától, de ki látott valaha két Maréchal Niel-rózsát, amelyek formára, színárnyalataikra, leveleik rajzára, szirmaik összefogózkodására, a százzlevelőség minden intímus bájára úgy hasonlítanak egymáshoz, mint két tyúktojás?! Az ikrek mulatságosak, ha akarom: kedvesek is, de azok az ikrek, akiket össze lehet tévesztetni, mint Giroflét és Giroflát, nem lehetnek poétikusak.

-47-

Ekközben utólérte a színészt, ki mélabúsan sétáltatta ujonnan vasalt pepitanadrágját Vásáros-Berény középkorias kövezetén.

- Mondja, Kékessy úr, - szólította meg, - ön tapasztalt ember... honnan van az, hogy minden színésznő rosszul öltözködik?! Hogy - május avagy december hó - minden művésznő másképp jelenik meg a napfényen, mint a többi páváskodó szép?! Hogy ha szegény, egy korona értékű cafranggal, akarja, nem akarja, föl kell tennie s hogy ha annyi a pénze, mint a polyva, nem tud úgy öltözködni, a hogy - bocsássa meg - az úriasszonyok?! Hogy ha egyszerű és finom akar lenni, cifrább, mint egy mór épület s hogy egy öreg, tudós asszonyban is rá lehet ismerni az egykori művésznőre?!

- Ennek az Országos Színész-Egyesület az oka, - felelt nyugodtan Kékessy úr s kifejtette, hogy ha ő főispán volna, mit tenne a vidéki színészet érdekében. Az igazgatói koncessziót nem szabad egyéb föltételhez kötni, mint egy közönséges erkölcsi bizonyítványhoz, más alapokra kell helyezni a nyugdíj-ügyet, véget kell vetni az egészségtelen primadonna-kultusznak s végül szabályozni kell az állami és városi szubvenció kérdését. A *szubvenció* szónak egyszerű ellehelése elég volt rá, hogy valóságos ihlet fogja el a gömbölyű bonvivant-t s Vidovics Feri kezdte élnen sajnálni, hogy mindeddig nem kínálták meg a főispánsággal, amely kedvező helyzetben egy kategorikus nem-mel véget vethetne e tenger panasznak.

-48-

- Igaz, - szólt hirtelen, merész á-propos-val, - a szezon vége szenzációsnak ígérkezik. Új erők, új repertoire!...

- Igen, a Haller-lányok! - felelt szomorúan a yorkshirei művész. - Most már pláne párosával kapjuk a primadonnákat! Hová sülyedtünk! Shakspeare korában...

- Azt mondják, nagyon érdekes kis jószágok, - rögtönözte Vidovics. - Persze, az operette!...

-49-

- Az operette még hagyján, - sóhajtott Kékessy úr, - de most már az operát is a nyakunkra hozzák! Kinek kell itt az opera, ha szabad kérdenem? *Zampa* és az *Alvajáró* Vásáros-Berényben! Nevetséges! Ha az Országos Színész-Egyesület...

- Opera-énekesnők? - vágott közbe Vidovics.

- Igen; az operette derogál nekik. Szép hangjuk van, különösen a kisebbiknek.

- A kisebbiknek? E szerint nem ikrek?

- Dehogy. Csak amolyan mű-ikrek. A nagyobb hatás kedvéért. Különben csak egy vagy két esztendő lehet köztük a korkülönbség.

- De nagyon hasonlítanak egymáshoz?

- Össze lehet tévesztetni őket, mert egyformán fészülködnek s egyformán öltözködnek.

- Egészen a kék és rózsaszín szalagig?

- Igen; roppant ápolják a hasonlatosságukat. A kék és rózsaszín szalagra egyébként semmi szükség, mert a hasonlatosságuk csak addig tart, amíg az egyik megszólal. A hangjuk más. Ez az egyetlen, ami bennük, hogy úgy mondjam, egyéni.

-50-

- Azt hallottam róluk, egy kicsit rátartóak.

- Rettenetesen nagyralátók. Már is úgy járnak-kelnek a világban, mint két kis Patti, pedig még csak most végezték el az opera-iskolát. Szentül meg vannak győződve, hogy fényes jövő várakozik rájuk, amelynek első stációja: Vásáros-Berény, a második: Budapest s a harmadik: Szent-Pétervár. Az apjuk telebeszélte a fejüket efféle szamárságokkal; az öreg Svengali egyszerűen bele van örülve a leányaiba. Nincs az az igazgató, aki megférjen vele. Azzal kezdte, hogy beleszólt minden próbába, kikötött a karmesterrel s reformálni akarta az egész társulatot. Ide már csak úgy szerződtették őket, hogy a direktor kikötötte Svengali papának a visszavonulását. Ha csak beteszi a lábát a városba, a szerződés fölbomlik. Valóságos csapás rájuk nézve az a vén ember. Az egész télen szerződés nélkül voltak miatta. Rettenetesen félti szegényeket; úgy látszik, arra számít, hogy főhercegekhez adja őket feleségül.

-51-

- Ejha! Akkor hát hiába hívnám meg őket vacsorára?

- Mit képzelsz? Hozzánk, a kollégáinkhoz is ritkán ereszkednek le. Most vagy két este együtt vacsoráltak velünk a fogadóban, de csak azért, mert még nem volt lakásuk. Az ősszel is egy

társulatnál voltunk: Balajtinál Miskolcon. De ott két hónap alatt nem ért bennünket ez a szerencse. Mihelyt lakásuk van, egész nap otthon ülnek s előadás után sonkát meg sajtot vacsorálnak.

- És ők ezt mulatságosnak tartják?

- Várják a főherceget.

- És mindjárt kettőt!

Eközben a színházhoz értek s Vidovics észrevette, hogy a sötétből egy szivarozó alak nagyot köszön feléje.

- Ah, jó estét igazgató úr. Nos, hát hogy vagyunk?

-52-

- Bizony, kérem, nagyon megérezzük az árokszállási névnapot. Tegnap *Lear király*-t adtuk; Leart magam játszottam, Edmundot Kékessy, Cordeliát Ilonka: s tizenöten voltak a színházban. Ma pláne a *Bőregér* megy s még ma is csak félházunk van.

- Hja, vásár után vagyunk.

- De vasárnap. Nagy baj az, kérem, hogy itt az értelmiségnek csak akkor kell a színház, ha se névnap, se megyegyűlés...

- Se disznótor. Igaza van. Én a mi értelmiségünket nem is nevezem értelmiségnek. Pedig hallom, most már operát is kapunk.

- Mit csináljak, kérem? Az ember bele öli a vállalatba egész vagyonát s hiába. Néha, ha ez az aranylánc nem volna, mely még boldogult nagyatyámról maradt rám, nem tudnám fizetni a társulatot. De nekem már a véreben van, hogy ne sajnáljak semmi áldozatot.

- Kékessy úr azt mondja, hogy az új énekesnők nagyon kedvesek.

-53-

- Az egyiknek olyan hangja van, mint a La Grange-nak s a másik olyan muzikális hogy két nap alatt betanul akármit.

- Akkor hát kár, hogy két példányban születtek. Egy személyben többre vinnék, mint így kettecskén.

- Ó, nagy jövő vár rájok, különösen a kisebbikre, aki még nem tud semmit. Majd megtetszik látni. Előadjuk az *Alvajáró*-t, *Zampá*-t, a *Remete csengetyű*-jét, *Hoffmann mesé*-t... Apropos, valamire bátorkodnám kérni a szívességét. A vidéki operák ügyében egy szerény memorandumot szerkesztettem; holnap vagy holnapután küldöm el a belügyminiszter úrhoz. Ha véletlenül Pestre méltóztatnék utazni, kegyeskedjék néhány jó szóval figyelmeztetni rá a kegyelmes urat.

- Kedves igazgató úr, Warga ő excellenciája messziről rokonom ugyan, de olyan messziről, hogy e nagy távolság miatt mindössze kétszer vagy háromszor találkozhattunk, amióta a világon vagyunk. Nagyon kevésbé ismer s tudtommal csak egyetlen egyszer emlékezett meg rólam. Ez akkor történt, mikor a fiát Kalocsán megbuktatták. Nagyon dühös volt s elhatározta, hogy református gimnáziumba adja a gyereket, hadd pukkadjanak meg a jezsuiták. Azt mondják, az első pillanatban Berénybe akarta küldeni, de aztán mást gondolt s így szólt egy közös rokonunkhoz: „Mégis csak Debrecenbe viszem, mert ha Berénybe adom, olyan korhely fickó lesz belőle, mint Vidovics Feri.” Az én ajánlatom tehát nem sokat használna az ön memorandumának. De majd beszélök a sógorommal; az nagyképű ember s a szava sokat nyom a latban.

-54-

Ezzel jóéjszakát kívánt a művészeknek s belépett a színházba.

Hogy a bérelt helyére juthasson, végig kellett mennie az egész nézőtéren. Elég hangtalanul járt, de még se tehetette ezt némi föltűnés nélkül. Ahhoz képest, hogy hatezer hold első minőségű bácskai földet mondhatott a magáénak, Vidovics Ferinek igen jó termete volt; talán mint szegény fiu is szembe tűnt volna, de így bajos volt észre nem venni. Aztán meg a színházi közönség megszokta ugyan a jövését-menését, de ma senkit sem vártak a jeunesse dorée-ból s megjelenése az avatatlanoknak - de egyszersmind érdeklődőknek - azt adta hirül, hogy az árokszállási dáridó, mely Vásáros-Berényt néha egy hétre is kivetkőztette rendes formájából, immár vége felé jár. Azért ezúttal a szokottnál is nagyobb érdeklődés kísérte a helyére s mialatt illő csendben haladt végig a zártszéksorok között, a nézőtér figyelmét meglehetősen elvonta a szinpadtól. A szaténblúzos polgárkisasszonykák dühvel elegy melankóliával tekintettek utána, a szerényebb sorsu értelmiség hölgytagjai kíváncsian pillantottak az üres páholyokra: nem bukkan-e ki valahonnan a hollandus kisasszony feje s a jobboldali színészpáholy összes messzelátói mozogni kezdtek.

-55-

Még a szinpad is fölelevenült egy percre. Orlovszki herceg életunt vendégei, akik az imént fagyos nyugalommal konstatálták, hogy Eisenstein esete

-56-

Fura eset, ha-ha-ha!
Soha ilyet, ha-ha-ha!

hirtelen összesugtak; Adél személyesítője pedig fölhasználta az általános elszórakozást és sietett megismételni a couplet-ját:

Márki, szivem,
Higyje nekem,

Hogy bánt ez a dolog,
Mert csak aki vak,
Mondana olyat,
Hogy én szobalány vagyok.

Mindezt Vidovicsnak énekelte, aki ezalatt elfoglalta helyét az első sorban. A szegény Adél csak az előbb tudta meg, hogy a színügyi bizottság a jövő évre nem akarja szerződtetni; egyetlen reménysége az a fiatal ember volt, aki most ült le vele szemben. Vidovicsot jó fiunak ismerték; ha a színügyi bizottság csak ő belőle áll, az egész színtársulat ott vénült volna meg Berényben.

Hanem ez egyszer kárba veszett a zengő kacérkodás, a meleg tekintet és a delejes mosoly. Vidovics alig hogy letelepedett, oldalt fordult a színpadnak s körültekintett a nézőtérben. Azonnal megtalálta, amit keresett. A két leány ott ült a második emeleten, egy baloldali páholyban, közel a színpadhoz. De mintha nem igen akartak volna mutatkozni; meghúzódtak a nézőtér felé eső sarokban. Az egyiknek, aki bizonyosan a padon ült, csak a frizurája látszott ki; a másik pedig, aki lentebb, az előtérben foglalt helyet, minduntalan hátrahúzódott a páholy belsejébe. Vidovics nekik szegezte turfmesszelátóját s várt türelmesen.

Azok hamarosan észrevették a tolakodó érdeklődést és védekeztek. Hol a színházi nagyító-üvegüket tartották az arcuk elé, hol elbujtak egészen. Ha ki-kipillantottak s látták, hogy az ostrom egyre tart, hirtelen elfordultak s a nézőtér másik felén kerestek nézegetni valót, vagy tettettet áhítatossággal temetkeztek belé az Orlovszki herceg nem éppen tündéri szoaréjába. De a legtöbbször, alig mutatkoztak, máris eltűntek. Abban az állhatatosságban, melylyel a nagy bolond angol messzelátó mindenüvé követte őket, mint egy hú kutya, több volt a komikum, mint a szemtelenség, s üldözőjüknek úgy tetszett, mintha ez az enyhítő körülmény se kerülte volna el a figyelmüket.

Bár csak egy-egy pillanatra mutatták meg a fejcskéiket, e pillanat alatt is meglátszott rajtok, hogy tulajdonképpen maguk se tudják: nevéssenek-e vagy bosszankodjanak?

Sőt mintha, ama nagy buzgalom ellenére, melylyel futottak, menekültek az üldöző tekintet elől, gondjuk lett volna rá, hogy ha egy-egy szempillantásra is, mégis csak megmutassák magukat. Kacérkodtak-e egy kissé, vagy a nőiesség önkéntelen mozdulata volt ez, megnyilatkozása a szendergő asszonyiságnak, melynek örök óhaja: legyőzöttnek lenni? – Vidovics nem volt tisztában vele. De mindegy. Annyit elért, hogy az a minden képzeletet meghaladó s még Vásáros-Berényben is feltűnő nembánomság, melylyel már vagy tíz perc óta bősízítette a körülötte ülő hölgyeket, nem maradt eredménytelen. Ha a közönség nem is, ő már látta Giroflét és Giroflát.

S így szólt magában:

- Milyen vakok az emberek! Azt mondani erről a két leányról, hogy egyformák, hogy csodálatosan hasonló! Igen, egy a fejök nemes formája, a teint-jök, mely szinte áttetsző s hasonló a vonásaik is. Még a természetük is egy stílus; mind a kettőnek a növéseben van valami, ami a preraphaelisták liliomaira emlékezteti az embert, azokra a végtelenül gyöngéd, bájosan karcsu, láthatóan a paradicsom kertjében termett liliomokra, amelyeket mintha egy lehellet is megtörne s amelyeket a valóságban nem, csak ama régi képeken látni. Egyforma végre a hajviseletük s főképpen az öltözködésük. De micsoda barbár az, aki ezt a két fejet összetéveszti! Az egyiknek a haja majdnem szőke, a másiké sötét gesztenyeszínű; az egyiké bágyadtan puha, selyemszerű, a másiké tömött, buja és bársonyos fényű. A szőkének a szeme világos, derűs, nyájas kék, mint a zürichi tó vize egy áprilisi délelőtt, a barnáé olyan, mint egy melegtűzű zafir. Amannak az ajka egy gyönyörűen megrajzolt csókos ajk, aminőket Fragonard festett, emezé az az édes száj, amely mintha még nem vesztette volna el az anyatej emlékét, az a száj, amelyet a Murillo kedves kis bamba angyalkáin látni.

És mind a kettőnek más-más a bája. Az egyik egy Régence-alak; ilyen lehetett Madame de Parabère tizenhat éves korában, mikor még leány volt. A másik meg... ilyeneket nem is látni nappal. Csak szerelemmel, mámorral teli, holdfényes éjszakákon, mikor a nő csupa mosolygás, mikor szépünk a gyönyörtől százszor szebbé válik, mikor szemének a ragyogása bevilágítja szobánkat...

Aztán eszébe jutott a festék, a rizspor, a bécsi rongy, a cold cream s így fejezte be monológját:

- Azaz, hogy ma még... Egy félesztendő mulva csakugyan egyformák lesznek.

Valaki megérintette a vállát. Hátra nézett; Sugár Mariska ült mögötte, egy kissé előre hajolva, mintha mondani akarna valamit.

- Ó, jóestét. Bocsásson meg, hogy nem néztem körül, de nem is képzeltem...

- Igen, tudom... Nem ért rá észre venni, se baj... Hanem hajoljon csak közelebb.

- Parancsoljon.

- Hagyja békében szegényeket!... Ezeket még zavarba hozza az efféle... Meg akarja szalasztani őket?

- Nem hiszem, hogy ilyen ijedősek volnának. Színésznők, akiket ezer szem lát, mikor fölötte nyáriás kosztümben vannak, nem szoktak megriadni egyetlen egy szál publikumtól.

- Vigyázzon, a nagynénjük ül mellettem!... Beszéljen egy kicsit halkabban.

- Eltűnjek?

- Nem, hanem viselje magát jól. Mindenki ide néz. Hol rájok, hol magára.

- Meg fogok javulni. A fölvonás végéig engedelmesen a szinpadra nézek s aztán fölmegeyek a színészpáholyba, Apor Ilonkához. Jól van?

- Jól van. Köszönöm.

- Mondja legalább, hogy meg van elégedve a nevelésével.

- No, büszke éppen nem vagyok magára, de szeretem, hogy szófogadó.

Mariska visszahuzódott s Vidovics tovább monologizált:

- Odafönn éppen szemközt leszek velök s még közelebből láthatom őket...

Aztán úgy cselekedett, ahogy ígérte.

Apor Ilonka egy kicsit duzzogva fogadta.

- Csakhogy eszébe jutottam végre! Egy hétig színét se látni; azt beszélnek róla, hogy talán már meg is házasodott s amikor megjön: tessék, rám se néz! Annyira érdeklő az a két leány?

- Mondjon róluk valami rosszat, lelkelem.

- Én ugyan nem mondok szegényekről, - szólt Ilonka azzal a csöndes, mély szánalommal melyet a színésznők csak egymás számára szoktak tartogatni, - tőlem akár azt is megkivánhatják, hogy az igazgató külön bejárást csináltasson nekik a szinpadra, diadalkapuvál, virág-szőnyeggel és fehér ruhás kis leányokkal!... Nézze, derogál nekik közénk ülni; mindjárt külön páholy kell nekik!... Pedig jól nevelt nagynénjök már bent ült a színházban, mikor ők, nem tudom honnan, megérkeztek - úgy látom, Sugár Mariskától kapott helyet, - de azért a Patti-nővérek mégis külön páholyt kértek s mivel a nézőtér félig üres, hát kaptak is. Itt nem fértek volna el, a kis kényesek!

- Én még nem láttam színésznőt - felelt Vidovics, - aki ne azzal kezdte volna, hogy lenézte a többi. Az első esztendőben mindegyik más, jobb házból való, mint a többiek; később aztán engednek a zárkózottságukból s új színésznők jönnek, akik viszont őket is lenézik. Ez világ sora Ilonka.

- És nézze, Blindekuh-t játszanak a közönséggel, a kis kedvesek! Elbujnak s aztán kikukucsálnak. „Fogadjunk, hogy nem találsz meg, Dávidkám!” Mintha a közönség törődne velök! „Fogadjunk, hogy nem kereslek, Eszterkám!” Vagy magával kacérkodnak ilyen kitartóan?

- Meglehet, hogy előlem bujtak el. Amióta feljöttem, nem igen látni őket.

Kopogtattak s Ilonka hátra fordult. A páholynyitogató dugta be a fejét.

- A Kati?

- Igen, nagysád.

- Jól van, mindjárt megyek.

A páholynyitogató visszahuzódott.

Ilonka begyömöszölte selyem-sachetjába a színházi holmiját: a cukrait, egy huszonnyolc éves szerepet, a messzelátóját, egy üveg Eau de Colognet, meg a *Vásáros-Berényi Hirlap* legújabb számát s öltözködni kezdett. Időközben, míg Vidovics segítségével fölhúzta új, angolos szabású kabátját, mely hírnevére nagyobb árnyékot borított minden éjjeli zenénél, egy bizalmas kéréssel fordult a barátjához:

- Feri, kérem, adjon Bérczlakynénak két forintot. Először, mert tartozom neki s másodsor, annyi gyereke van szegénynek!... Itt marad? Nem jön be hozzám egy csésze teára?

- Miért? Hogy elaludjék, mint a multkor?

Cordelia ábrázolója igen jóindulatu leány volt, de egy kissé álmos természetű. Ha nem játszott, kilenc óra tájban már megnehezdedtek a szempillái s lehettek körülötte huszárok, tűzerek, zavartalanul adta át magát a teljes lelki békességnek. Ha ilyenkor a szinpadon kellett lennie: járt, kelt és beszélt, de Juliáját és Gauthier Margitját az utolsó fölvonásban valami sajátos apathia fogta el, az utolsó tapsviharokat már nem hallotta s mialatt a színházból cselédjével haza gyalogolt a harmadik utcába, az úton már szendergett.

Azért nem is erőltette, hogy Vidovics elkísérje, hanem a folyosón szépen elbúcsuzott tőle.

- Holnap nézzen be hozzám s beszélje el, mi történt Árokszálláson. Pá, édesem, adok magának egy puszit.

A cselédjét és a sokgyermekű páholynyitó asszonyt nem tekintette idegeneknek.

Vidovics átszolgáltatta Bérczlakynénak a köteles két forintot s lekísérte Cordeliát a foyerba. Ott elváltak. Shakspeare álmos tolmácsolója eltűnt cselédjével az utca sötétjében, Vidovics elszítt egy cigarettát, aztán sarkon fordult s újra fölment a második emeletre. Csakhogy most már nem a színész páholy felé ment, hanem a folyosó másik oldalára.

Egy pillanatig habozott.

- Eh, nevetséges!... Hiszen színésznők!

Kopogtatott s be se várva a feleletet, kinyitotta a páholy ajtaját. Csak aztán kérdezte, hogy:

- Szabad?

S mély meghajlással köszöntve a hölgyeket, várta a feleletet.

A felelet elég kategorikus volt:

- Nem szabad.

A szőkébbik leány szólt, aki a páholy előterében ült s most, az ajtónyílásra, könnyedén hátrafordult. A másik, aki a sötétben kucorgott, nem adott életjelt.

- Ó, bocsánat!...

Vissza akart huzódni, de mialatt betette az ajtót, újra megszólalt ugyanaz a hang:

- Azaz, csak jöjjön be!... Végezzünk egyszer s mindenkorra.

Nem is kellett újra a kilincshez nyulnia; az ajtó kinyílt belülről. A szőkébbik leány nyitott ajtót; aki a „nem szabad“-ot mondta.

Vidovicsnak úgy tetszett, mintha ugyanebben a pillanatban egy kar mozdult volna meg a homályosságban, hogy valamitől visszatartsa a haragos kis szókét. Mit akart ez a mozdulat? Azt, hogy: „Ne hívd be!“ vagy azt, hogy: „Ne légy nagyon goromba!“ - nem tudta kitalálni. De nem is volt ideje ezen gondolkoznia. Várták; belépett.

- Kedves uram, - szólt, aki az ajtót nyitotta (Vidovics egy szempillantás alatt meggyőződött róla, hogy jó angol messzelátója nem csalta meg) - ön meg akar ismerkedni velünk s úgy találja, hogy a formák fölöslegesek. Én ugyan nem vagyok ebben a véleményben, de belátom, hogy ami magát a megismerkedést illeti, ezt úgy se kerülhetjük ki... Ennek előbb vagy utóbb meg kell történnie. Essünk hát keresztül rajta, bár nekem úgy rémlik, hogy ön nagyon is siet...

- Kisasszony, én...

- Pardon. Előbb foglaljon helyet. Nem... üljön oda, egészen előre. Ha meg akar ismerkedni velünk, ne szégyeljen bennünket. Így; szeretem, hogy szófogadó. Nos, hát ismerkedjünk.

- Esküszöm, kisasszony, hogy a tiszteletlenség eszem ágában se volt. Mi kisvárosiak...

- Hagyjuk ezt, ezen már túl vagyunk. S nem is vagyok kíváncsi rá, mekkorát tud hazudni. Térjünk a dologra. Tehát: engem Haller Lolának hívnak, tizennyolc éves multam...

- Ha akaratlanul, rá is szolgáltam a haragjára... haragjokra...

- Ah, ön úgy véli, hogy előbb önnek kell bemutatkoznia? Nem, ez fölösleges. Mi mindent tudunk önről. Legalább: mindent, amit ön elmondhat. Ön, Vidovics Ferenc úr, a leggazdagabb Vidovics a két tucat Vidovics közül. Nemsokára főispánja vagy képviselője lesz Vásáros-Berénynek. Egyelőre csak a színügyi bizottság elnöke, mert minden tudományok közül a színésznökök ért a legjobban. Jó táncos, a lawn-tennisben elég ügyes, közepes vivó, ellenben úgy lövöldözi a galambokat, hogy passzió nézni. A földje sok, a búzája csoda, pezsgőben félelmes ellenfél s ha nagyon sokat iszik, úgy tesz, mintha alapjában szomorú ember volna. A legmisztikusabb önben, hogy mindig a szendéknek szokott udvarolni, soha se a naiváknak; az állam-vizsgálaton egyszer megbukott. De már letette, egészben véve nem rossz ember, inkább csak rusztikus egy kicsit s van egy rattlere, amely... vagy aki a legműveltebb kutya Szilas vármegyében, ezt a rattlert *Lecocq úr*-nak hívják, igen zseniális állat... Mit mondjak még? Nem, nem találok egyebet; különös ismertető jelei nincsenek. Nos, ugy-e, ismerem önt Vidovics Ferenc úr?

- Ha valaha odáig viszem, hogy szükség lesz az életrajzomra, mindenesetre Sugár Mariskához fogok folyamodni.

- Jól teszi, mert Vitkovszkiné ő nagysága enyhén itéli meg önt. S ha véletlenül fölpillant ide, bizonyára meglepőnek fogja találni, hogy önt itt látja...

- Kivált ha észre veszi rajtam, hogy sehogy se vagyok képes olyan bűnbánatot érezni, amely megfelelné az elkövetett vakmerőségnek...

- Ó, kérem, hagyja el az efféle izetlenségeket. Talán majd később. Most csak azt akartam tudtára adni, Vidovics úr, hogy ön téved. A tévedése menthető. Hozzászoktatták, hogy azokkal a szegény leányokkal, akik a szinpadon ugra-bugrálnak, ne sokat ceremóniázzon. Nos, én közölni kívántam önnel, hogy nekünk semmi közünk az ön életfölfogásához s hogy mi azoktól, akikkel szóba állunk, megkövetelünk minden tiszteletet. Önnek igen sok pénze lehet, Vidovics úr, de mi nem kérünk az ön pénzből s azért nem is alkalmazkodunk se önhöz, se máshoz senkihez. Úgy akarunk élni, ahogy nekünk tetszik, akármilyen szegény színésznők vagyunk.

Ezeket az éles szavakat halkán mondta, hogy az előadást ne zavarja s a tompított hang kétszeresen érezte, milyen ingerült. De a tekintete most is derült maradt; a szeme nem tudott haragudni.

Vidovics úgy nézett rá, ahogy vádlotthoz illik, mikor bírása beszél. S mialatt ezt a világos, derűs, szép szempárt nézte, úgy tetszett neki, mintha egy virágházba látna be rajta, ahol csupa vörös és rózsaszínű, halványkék és topáz-sárga, ismeretlen déli virág tarkállik.

- Kisasszony, ön igen szigorú...

-72-

- Azt hiszem jobb, ha tisztában vagyunk egymással. De most maradjon csendben. A Frank jelenete következik s ez engem jobban mulattat, mint amit ön mondhatna.

- Még csak egy szót. Szeretném jóvá tenni, amit akaratlanul vétettem. De igaz van, egy kicsit rusztikus vagyok hozzá, hogy eltaláljam a módját. Azt hiszem, az én helyzetemben kétféleképpen kérhet engedelmet az ember. Vagy virágot küld... tudja, afféle szegény, berényi virágot... vagy nem alkalmatlankodik többet, hanem eltűnik s tovább is mély tisztelettel köszön, de nem mer közeledni...

- Tudja mit, küldjön virágot. Ezt senki sem fogja olyan különösnek találni, mintha holnaptól fogva megint nem ismerjük egymást. Úgy veszem észre, hogy ma esti, nem remélt találkozásunk illő föltűnést keltett. Azért szépen megvárja ezt a jelenetet, aztán lekísér bennünket a foyerbe s ott ünnepiesen elbúcsúzik tőlünk. Addig is, ha már meg kell lennie, hadd mutassam be a testvéremnek.

-73-

S odafordulva a másik leány felé, aki csak ebben a pillanatban vette el messzelátóját a szeme elől, így folytatta:

- Ez az úr azt hiszi, hogy az ő társalgása érdekesebb, mint a Strauss zenéje. Kérlek, győződjél meg róla, igaz van-e. Én még meg akarom nézni ezt a jelenetet.

Vidovics fölkelt a helyéről, nagy reverenciával üdvözölte a másik kisasszonyt s megérintette a feléje nyújtott puha kezecskét. A lecke alatt csak Lolát látta; a homályosságban bujkáló arcot csak most pillantotta meg közvetlenül közelből.

A másik kisasszony barátságosan mosolygott s helyet mutatott neki maga mellett, a vörös bársony padon. Tekintetök találkozott s Vidovics meglepetésében, egy pillanatig nem tudta, álmodik-e vagy hallucinál.

Úgy tetszett neki, mintha, valaha régen, már látta volna ezt az arcot, s igen drámai körülmények között. Egy sötét éjjel, valami nagy vízen, talán a tengeren... a részletekre nem emlékezett. De úgy rémlett neki, mintha akkor mozdulatlanul feküdt volna előtte ugyanez a kedves kis teremtés... s az arca csupa víz volt... a könnyektől-e, vagy a köröskörül csapkodó hullámoktól?...

-74-

Aztán eszébe jutott, hogy ez ostobaság; talán álmodta valamikor az egészet.

Hogy láthatta volna valaha régen?! Hiszen tegnap még gyermek lehetett!... S mintha most, előtte virágozott volna ki, ebben az édes mosolygásban, mely bimbóhasadásra emlékeztetett!...

- Talán neheztelni fog ránk, - szólt, s Vidovicsnak ismét úgy tetszett, mintha öröktől fogva ismerte volna ezt a hangot, - de Lola nem gondolta azt úgy, ahogy mondta. Lola csak pöröl. Ha egy kicsit megismeri, majd látni fogja, milyen jó leány. Majdnem egykorúak vagyunk, de azért ő az én kis anyám. Én lusta vagyok s szeretem, ha kényeztetnek; ő babuskál. Mondja, mért néz úgy rám?

A kérdésében nem lehetett egyéb, csak: gyermekes kíváncsiság.

-75-

- Arra gondolok, hogy a legjobb gukker is megcsalja az embert. A második fölvonás alatt a földszinten ültem s azt hittem, hogy ha egy-egy pillanatra is, de jól látom az arcát. S csakugyan láttam a vonásait, a haját, a szemét, a száját. És most mégis más.

- Így tetszem önnek jobban? Vagy messziről szebbnek látszom?

Ezeket a szinte meztelenül kacér szavakat úgy mondta, mint egy gyermek, aki csupa kíváncsiság s aki még nem törődik vele, hogy mit gondolnak róla.

Vidovics komolyan felelt:

- Így tetszik jobban.

- Örülök rajta. Szeretnék szép, nagyon szép lenni; olyan szép, mint Lola. Lássá, azt mondják, hogy nagyon hasonlítunk, sokan össze is tévesztenek, s én úgy találom, hogy Lola százszor szebb, mint én. Van, aki csak a szalagjainkról ismer ránk s engem elkeserít, hogy miért nem lettem igazán éppen olyan, mint ő. Olyan szép, olyan okos, olyan jó, olyan ügyes, olyan tanulékony. Eljön majd, ha Lola föllép?

-76-

S tovább fecsegett Loláról, Lola szerepeiről, Lola nagy sikeréről a konzervatóriumban...

- Úgy beszél, mint egy kis gyerek, - szólt magában Vidovics, - mint egy szófogadó, jó kis baba és mégis...

Alig hallgatott oda, csak nézte a sötét zafír csillogását. S ahogy tekintete belefelejtkezett a mosolygó szép szembe, egyszerre azt a megdöbbenést érezte, mely akkor fogja el az ideges embert, ha a hajó lámpájának világánál sokáig néz bele a sötétben csillogó, mély, szédítően mély vízbe.

- Menjünk, - szólt Lola.

A másik kisasszony engedelmesen ugrott föl s mialatt Vidovics bepólyálta a kabátkájába, odafordult a testvérehez:

- Lenn várjuk meg a nénit?

- Ők is készülődnek már; mire leérünk, már a foyerben találjuk őket.

- Ahogy akarod.

Azt jelentette ez, hogy ő még maradt volna?

Vidovics álmélkodva vette észre, hogy még akkor is ez a kérdés foglalkoztatta, mikor már az első emeleten jártak.

Mialatt lementek, Lola megkérdezte tőle:

- Mit gondol, lesz közönsége az operai előadásoknak? Ha az operette-estéken is csak ilyen kevesen vannak a színházban, mi alighanem üres ház előtt fogunk énekelni.

Vidovics bizonygatta, hogy ez lehetetlen s elmagyarázta, miért nem volt nagyobb közönsége a már Berényben is elcsépelte *Bőregér*-nek. Kissé szórakozottan fejtegette a helyi viszonyokat s a másik kisasszonyra nézegetve, így tűnődött magában:

- Mily kár, hogy az ének és a mimika ezeket az ajkakát is ki fogja vetkőztetni a formájukból! Ezt a száját nem azért teremtette az Isten, hogy énekelgessen, hanem egyes-egyedül azért, hogy csókoljon.

A másik kisasszony mindannyiszor visszanézett rá, nyájasan, szívesen, mintha már régi ismerősök volnának.

Odalenn Lola megszólított egy szolgát, hogy hívják ki a nénjét s mialatt egy szempillantásra magukra maradtak, Vidovics hirtelen közelebb hajolt a szemébe mosolygó archoz s halkán, vakmerő bizalmassággal megkérdezte tőle:

- Hogy hívják magát? Maga édes-kedves!

A leány nem haragudott meg; meleg tekintettel felelt a meleg tekintetre s így szólt:

- Az én nevem Mira.

Akárcsak azt mondta volna:

- Tetszik neked ez a név? Ha igen, tedd el a szívedbe. Neked adom.

Lola visszatért.

- Mindjárt itt lesznek s mi ezennel elbúcsuzunk öntől, Vidovics úr.

- Remélhetem, hogy megbocsátotta a tolakodásomat?

(A másikat nem kérdezte.)

- Számítok rá, hogy jóvá teszi a hibáját, s ezentúl gyöngédebb lesz. Jóéjt!

- Jóéjt, kisasszony!

Kezet fogott velök, egy tekintetet váltott Mirával s nagy tisztelettel köszöntötte őket. Aztán látva, hogy a nézőtér ajtaja kinyílik, elmenekült Sugár Mariska feddő szavai elől.

- Lám, lám, - szólt magában, mialatt átsétált a *Metropole*-szállóba, - nem is olyan vadak, mint a galéria képzeleli!...

De egész este nem ment ki a fejéből ez a jelentéktelen kaland s bár korán tért haza, csak hajnaltájban tudott elaludni.

- Mintha sohase lett volna olyan idő, amikor nem ismertem!... - szólt magában.

Reggel felköltötte a legénye.

- Mit akarsz?

- A nagyságos úr azt parancsolta, hogy költsem föl s fogassak be, mivel Szent-Jánosra megy.

- Igazad van, majdnem megfejtkeztem róla. Menjünk hát Szent-Jánosra.

III.

Haller Lola - T. c. Haller Xavér Ferenc úrnak

*Budapesten,
Gyár-utca 117. szám,*

Kedves Atyám!

Már háromszor is figyelmeztettem Mirát, hogy teljesítse, amit Kedves Atyám a lelkére kötött s legalább pár sort írjon, hogy: szerencsésen megérkeztünk, kezét csókoljuk, de ez a leány, mióta megérkeztünk, folyton alszik; az igaz, hogy a vasúton is aludt, ki se pillantott az ablakon; soha se láttam ilyen leányt, aki minden iránt közömbös.

Persze, erőtetni nem akartam, mert első nap én is fáradt voltam; a vonat nagyon összerázott bennünket. Másnap azt találta ki, hogy a füst rettenetesen csípi a szemét, ami különben igaz lehetett, mert a fogadóban kellett vacsorálnunk s az alacsony teremben olyan sok volt a commis voyageur, hogy akár csak gőzben ültünk volna. Mira rosszul is lett a hőségtől s Fröhlich nénit, aki egy kicsit messzebb ült, valóságos köd takarta el előlem, mint a tündérek a *Szentivánéji álom*-ban. Őszintén szólva megbántam, hogy nem a *Metropole*-ba mentünk, de a színészek azt mondták, hogy a *Metropole* rémdrága; végre is két napot kiáll az ember akárhogy.

Ma pedig a színházban voltunk s mikor onnan haza jöttünk, Mira egy szót se szólt, csak bebujt az ágyába. A téáját is ott itta meg s csak nézett ránk, mint egy kis macska.

- Nem írsz a papának? - kérdeztem tőle.

- Nem, - felelt angol hidegvérrel s a másik percben már aludt.

Így tehát, Kedves Atyám, az én levelemmel kell megelégednie, az elkényeztetett kis majom helyesírási hibái helyett. Olyan édesen alszik, mintha jó dzsinek őriznék azt a Rheingoldot, mely a hangszálagaiban rejtőzik. Ó, kedves Atyám, miért is nem juttatott a jó Isten ebből az adományból nekem is, egy másik porciót?!

Örömmel értesítem Kedves Atyámat, hogy a lakásunk kellemes s aránylag igen olcsó. Szép, nagy, világos szoba; az ablakok az utcára néznek. A háziasszonyunk szives, uri nő. Igaz, korrepetitorunk is van már: a színház karmestere; azt hiszem, nem valami nagy muzsikusz, a színészek azt beszélnek róla, hogy a boszniai okkupáció óta soha senki se látta józannak, de azért majd csak megleszünk vele.

Én szerdán este már énekelek; a *Hoffmann meséit* adjuk. Azt hiszem, csak ez az egy operájok van készen; azért Mira, picike repertoárjával, csak a jövő héten léphet föl először. Képzelteti, minő lesz az az előadás, amelyre mindössze egy hétig készülnek! *A remete csöngettyűjéről* van szó. Azt hiszem, jobb volna, ha már előbb bemutatkozhatnék, például *Rip*-ben; azt tudják itt is.

Legyen nyugodt, Kedves Atyám, távollétében is szorgalmasan fogunk tanulni, nem vesztegetünk el egyetlen pillanatot se s ha Isten segít, nemsokára olyan helyzetben leszünk, hogy végre-valahára meghálálhatjuk azt a sok jót, amit értünk tett. Mindig eszünkben van, mily óriás áldozattal járt neveltetésünk s hogy Kedves Atyám a legszükségesebbet is megvonta magától, hogy jövőnket biztosítsa.

De megbocsát, Kedves Atyám, hogy ma csak röviden írok; délelőtt próbáltam, délután tanultunk s már Fröhlich néni is alszik, az idő éjjélre járhat. Holnap-holnapután már nem engedem el Mirának, hogy részletesen tudósítsa Kedves Atyámat; én is írni fogok, mihelyt egy kis szabad időm lesz.

Kezét csókolja

engedelmes leánya,
Lola.

Haller Xavér Ferenc - Haller Lola úrhölgy ónagyságának

Vásáros-Berény.

A színháznál.

Kedves leányom,

a leveledet megkaptam, köszönöm. Ha fölléptél, írd, kérlek, megint; hogyan fogadtak, meg voltál-e elégedve magaddal, küldj egy pár ujságot is. S írd különösen Miráról, nagyon félttem az egészségét. Mit csinál a kis haszontalan?

Én még a jövő héten se mehetek le hozzátok; a husvéti szent ünnepek előtt aligha látlak benneteket. Két énekkarral kell bajlódnom minden nap; leckém is több van, mint a mult hónapokban.

Nem irtál arról, milyen a város, milyen a közönség, hogyan töltitek a napot, kik azok, akikkel nem kerülhetitek el az érintkezést. Ne feledjétek a tanácsomat: lehetőleg huzódjatok vissza a fölösleges ismeretségektől; az efféle órákat rabol el a tanulási időtökből, s a reklám meg a baráti tapsok sohase érnek annyit, mint amennyibe a megszerzésök kerül.

Te okos leány vagy s meg tudod érteni, hogy nektek másképpen kell élnetek, mint a többi tizenhét-tizenennyolc éves leánynak, akiknek egyetlen menedéke: a reménybeli férj. Nektek semmiféle szórakozás kedvéért nem szabad megfeledkeznetek arról, hogy ezek az ernyedetlen munka napjai. Nem énnekedem, hanem a tehetségteknek tartoztok vele, hogy egy-két évig megvonjátok magatoktól még a gyermeki örömeiket is, melyek korotoknak kiváltságai.

Gondoljatok arra, hogy két-három év és célnál vagytok. Akkor aztán titek az élet, dicsőség, vagyon, amit akartok. Ki ne fáradjatok fél-uton; oda ne adjátok gyerekségekért a jövőtöket, azt a fényes jövőt, melyet elérnetek csak tőletek függ!

Isten veled, édes lányom. Írj Miráról, s írjon ő is, a kis álmos. Ölel mind a kettőtöket

szerető atyátok
Haller Xav. Ferenc.

-86-

Haller Mira - T. c. Haller Xavér Ferenc úrnak

*Budapest,
Gyár-utca 117.*

Kedves apuskám!

Lola tegnap föllépett! Óriás siker, nyolc-tíz kihívás minden fölvonás után, bokkréták, nagyon sok bokréta.

Én is kaptam egyet, pedig még senki se hallotta a hangomat. Az én bokkrétám Pesten készült; Lola is kapott ilyen.

Az egészségem jó, csak fáradt vagyok egy kicsit, mert tulságosan sokat tanulunk. De Lola nem hagy békét.

A fiatalság bankettet akart rendezni Lola tiszteletére, de nem mentünk el. Megbosszulták magukat s éjjeli zenét adtak Lolának; az itt nagy divat. Két óra tájban jöttek a muzsikájokkal s még Fröhlich nénit is felköltötték. A zene azzal biztatott bennünket, hogy a fiatal urak Lola képével alszanak el, de eszük ágában se volt elaludni. Csak hajnal felé szabadultunk meg tőlük.

-87-

Képzeld, apuskám, mennyire össze volt törve a mai próbán szegény Friquet Rózsi. De Berényben nem lehet másképpen.

Pá, apuskám, kezét csókolja

jó kis leánya:
Mira.

Haller Lola - Haller Xavér Ferenc úrnak

*Budapest,
Gyár-utca 117. sz.*

Kedves Atyám!

Ne tessék megijedni, ha azzal kezdem, hogy párbaj volt miattunk. (Mira miatt, vagy miattam? - magam se tudom. Annyi bizonyos, hogy én Mirát gyanúsítom s éppen azért írom meg a dolgot, mert kérni akarok Kedves Atyámtól valamit.)

Nem lett ebből a párbajból semmi nagyobb veszedelem. Egy Vidovics nevű úr, aki meglehetősen erőszakoskodó és kellemetlen fráter, megvágott egy huszártisztet, valami Cipriáni bárót. A báró aznap este fölkött karral jelent meg a színházban, éjjel a két ellenfél megint együtt mulatott: ez az egész história.

-88-

Úgy beszélnek, a cigányon különböztek össze, akkor, mikor az éjjeli zene szerencsésében részesültem; a báró ki akarta vinni a cigányt valahová, egy szomszédos pusztára, a másik nem engedte... szóval valami izetlenkedés volt a párbaj oka. De nem ez a nevezetes a dologban.

Képzeld, Mirának roppantul hízeleg ez az izetlen história.

Azt fogja mondani, Kedves Atyám, hogy az lehetetlen. Igazán, nem akarja elhinni az ember. És tessék.

Akkor este, mikor az egész város csak a párbajról beszélt, nagy vitatkozásom volt a háziasszonyunkkal. Engem, természetesen, rendkívül fölingerelt, hogy ezek a ripőkök így kompromittálnak bennünket; a háziasszonyunk, mint jó berényi honleány, védelmezni kezdte a toladó urfit, hogy nem kell azt olyan komolyan fogni föl; az már itt így szokás. A színésznők éjjeli zenét kapnak, mert színésznők s a fiatalok meg-megverekednek néha, mert fiatalok. Enélkül Berény unalmas, szürke volna; enélkül nem volna érdemes élni; enélkül az asszonyok és leányok rá se néznének a fiatal urakra. És hogy ez a fiatalember nem is olyan kellemetlen fickó; jónevelésű, illedelmes, néha szeretetreméltó is.

-89-

Azt feleltem neki, hogy semmi közöm a fiatal urak fiatalságához és semmi közöm a berényi *don't*-hoz. Nekik se legyen közük hozzám; megkövetelem, hogy hagyjanak békében. Azzal, hogy a színházban megfizetik helyeiket, nem váltanak jogot arra, hogy engem, otthon, molesztáljanak. És így tovább.

Mira szokása szerint nagyokat hallgatott. Hol egyikünkre, hol másikunkra figyelt s folyton mosolygott. Engem boszantott ez a mosolygás.

Azért mikor a háziasszonyunk kiment, megkérdeztem tőle:

- Neked tán tetszik ez a história?

-90-

- Tetszik hát! - felelt.

És nevetett a szemtelen.

- Eh, veled nem lehet beszélni!...

Később pedig, az éjjeli sötétségben, mikor azt hittem, hogy már alszik, egyszerre megszólalt:

- Különben nem tudom, mit tartozik rád ez az egész eset? Nem bántott téged senki.

Elbámultam ezen az impertinencián.

- Te talán azt hiszed, hogy miattad történt a nagyhírű lovagias mérkőzés? - kérdeztem gyanakodva.

- Igen, azt hiszem, hogy miattam történt, - felelt határozottan.

Nem tudtam kiérezni a hangjából, tréfál-e, vagy komolyan beszél? De mintha elgondolkozva s kevélyen mondta volna ezt a pár szót.

Attól tartottam, hogy Fröhlich néni még ébren van s nem firtattam tovább a dolgot. Számítottam rá, hogy ha majd magunkra leszünk, közlékenyebb lesz; úgy történt, ahogy gondoltam.

Másnap, minden ápropos nélkül, egyszerre azzal állott elő:

- A nőegyesület báljára mégis csak el kellene mennünk.

- Ugyan miért, ha szabad kérdezniem?

- Táncolni akarok! - felelte.

- Még ráérsz táncolni. Különben oda meg se hínak bennünket.

- Azt bízd rám, - szólt olyan hangon, mintha titkai volnának.

De ez még nem minden.

Mit mondjak? Ez a csitri határozottan kacérkodni kezd. Igazán jó, hogy mindig vele vagyok, mert még bolondokat találna mondani a gavallérunknak.

Ez a parlagi gentleman, magyarán szólva, túrhetetlen. Sehogy sem tudom lerázni a nyakunkról, pedig gondolhatja, Kedves Atyám, hogy nem vagyok valami gyöngéd vele szemben. A szép szót nem akarja megérteni, a gorombaságra vígan szalutál. S el kell szenvednem, hogy a színháztól hazáig folyton a sarkunkban legyen.

De ebbe itt bele kell nyugodni. Berényben a színésznők akkora kísérettel járnak az utcán, amilyennel a gerolsteini nagyhercegnő. Némelyik az egész tisztikart magával hordja; csak éppen, hogy a katonabanda nem megy utánok. Ha akarjuk, ha nem, nekünk is kijut ebből a díszőrségből.

Ez bosszantó, de Mira a mi gárdánkkal meg van elégedve. A gárda Cipriáni báróból, Vidovics úrból, egy rattlerből és egy tábori kutyából áll. Nekem ez a tábori kutya tetszik a legjobban az egész társaságban. Nagyon okos állat, sokkal okosabb, mint a gazdája. Úgy fogja el a legyet, hogy öröm nézni. Cipriani báró sohase unja el ezt a sportot; egész nap a kutyáját produkálja. Szép multság, ugy-e? Nos, ez a mi főszórakozásunk Vásáros-Berényben.

Képzeld, Kedves Atyám, hogy Cipriani báróhoz képest még Vidovics úr is elmés embernek tűnik föl. És Mira túlságos hálával honorálja ezt a csekély különbséget. Olyan fölöslegesen sokat foglalkozik vele, hogy tegnap már kénytelen voltam prédikációt tartani neki.

- Elment az eszed? - kérdeztem.

- Mit akarsz? - szólt szenteskedő, álnok pillantással, - ő a színügyi bizottság elnöke!

Nos, nekem egy csöppet se tetszik ez a dolog. Eszem ágába sincs az a gyanusítás, hogy Mira komolyan veszi Vidovics urat, de az bizonyos, hogy nem tér ki a tolakodó udvarlás elől olyan határozottan, ahogy szeretném. Félórákig eldiskurál vele; kibeszél hozzá az utcára, szóval ostobáskodik.

Félek, hogy el fogja hanyagolni a tanulni valóját: amúgy se valami kitűnő tanuló. Egy szép nap föl fog lépni, félig-meddig elkészülten, szórakozott fővel; belesül a szerepébe és fiaszkót csinál.

Azért jó volna, ha Kedves Atyám néhány komoly szóval figyelmeztetné arra, amit a lelkünkre kötött. Rám nem hallgat.

Egy pár nap mulva a *Remete* csöngetni fog s Mira még ma sem tudja tisztességesen Friquet Rózsit. A belépőt meg a harmadik fölvonásbeli nagy áriát úgy éneklí, mint talán soha senki, de a szerelmi kettősbe bele fog sülni. A mai próbán igazán csak próbálgatta: vajjon eltalál-e belőle egyetmást? Szerettem volna rákiáltani: „Igen, valahogy ilyenformán van!...”

Képzeld el, Kedves Atyám, egy Sylvaint, aki a hatvanas évek végén Bukarestben hagyta a hangját, egy karmestert, aki soha sincs magánál, egy Friquet Rózsit, aki bujócskát játszik a karmesterrel, - hol az egyik keresi a másikat, hol a másik az egyiket, - hozzá a berényi előkelőséget, amint a páholyban pezsgőt iszik - mert Friquet Rózsi is Hekuba nekik - s aztán

kérdem: vajjon ilyen körülmények között hódította-e meg a világot: Grisi és Catalani?

Isten önnel, Kedves Atyám, kezét csókolja

engedelmes leánya
Lola.

-95-

Haller Xavér Ferenc - Haller Lola úrhölgy ónagyságának

Vásáros-Berény.

A színháznál.

Kedves leányom!

Sikereidnek nagyon örülök, ámbár nem tudom, van-e Berény városában a közönségnek olyan műértő töredéke is, mely tehetségedet és énektudásodat a maga teljes mértékében méltányolhatná.

De mit firkálsz nekem nem tudom miféle Vidovics úrról s nem tudom miféle Cipriáni báróról?!... Miért foglalkozol ennyit apró-cseprő dolgaikkal, kutyákkal és párbajaikkal?!... Úgy látom, a jó Róza nem elég egészséges arra, hogy a színházba is elkísérhessen benneteket. Ez a baj.

Különben írtam a jó Rózának, hogy beszéljen Mirával; remélem, ki fog derülni, hogy a kicsike nem olyan gondatlan, mint mondod. Ha lustálkodik a kis semmirekellő, kiálts rá. Szeretnék nálatok lenni, amikor Friquet Rózsit énekli, de mint már közöltem veled, a husvéti szent ünnepekig aligha szabadulhatok. Mindennap több a dolgom. Most ráadásul, egy oratóriumon munkálkodom.

-96-

Egyébként a sakk-versenyben is részt akarok venni s ez épp a jövő héten kezdődik.

Ne feledjétek, hogy a munkátlanság a legnagyobb tehetséget is megőrli s gondolatok szerető atyátokra, akinek soha sincs egy szabad perce, mert folyton-folyvást jövőtökért fárad.

Isten veletek, édes leányom! Ölel szerető atyátok

Haller X. Ferenc.

U. i. Ne hagyjátok nyitva az ablakot; akkor nem néz ki rajta.

H. X. F.

IV.

-97-

Vagy tíz nappal azután, hogy a San-Remoba készülő Vidovics Feri összes ismerőseitől elbúcsuzott s szándéka komolyságának jeléül addig nézegette a vasuti menetrendet, míg végre dühbe gurult s bosszuságában minden igaz ok nélkül megsértette Cipriani bárót: az előbb nevezett fiatal magánzó s az utóbb nevezett huszártiszt nyugodtan üldögéltek egymás mellett a Metropole-kávéház egyik utcai ablakánál.

Délelőtt tizenegy óra lehetett. A napfényes piactérre akkortájt érkezett meg délfelől a tavasz első langy fuvalma; s a kávéházat éppen söpörni kezdték. Hanem azért a daliák nem mozdultak a posztjukról. Nem sokat társalogtak ugyan, mert egy félóra óta csak hébe-hóba szólalt meg az egyik vagy a másik; de úgy látszik, így annál jobban mulattak. Vidovics az ablakon át a járókelőket nézte; a katona a kutyáját oktatta. A párbaj óta elválhatatlanok voltak, mintha a vágás, melyet a báró kapott, a bérmálás erejével szilárdította volna meg hétéves barátságukat. S ezt az avatottak igen természetesnek találták. Mert ha egy huszártiszt elköveti azt a menthetetlen ügyetlenséget, hogy egy bárányoknak való, égi szelidségű párbajban sebet kap anélkül, hogy ő viszont hachée-vá aprítaná össze az ellenfelét: a legokosabb, amit tehet, az, hogy gráciával viseli a következeseket s jó képet vág a rossz játékhoz.

-98-

És bár Cipriáni száz mentséget is tudott rá, hogy tulajdonképpen miért nem szabdalta össze szeretett cimboráját, a rideg valóság az volt, hogy a katona megsebesült, a civil pedig ép bőrrel menekült az élet-halál-harcból.

- Tudod - magyarázta Vidovicsnak sok szeretettel - mikor a reuma bele áll a karomba, használhatatlan fickó vagyok, arra se érdemes, hogy pofon vágjanak. Aztán meg, nem tudom hogy történhetett: részeg voltam, rettenetesen részeg s nem tudtam, hogy a két Vidovics közül, akit magam előtt látok, melyik az igazi s melyik a fantóm. És véletlenül mindig a másik kapta meg a vágást.

-99-

Vidovics készségesen méltányolta ezeket a kitünő okokat, a többi kilencvennyolccal egyetemben s lojálisan elismerte, hogy óriás szerencséje volt. De ez a nagy lovagiasság csak betetőzte a Cipriani malheurjét; enyhíteni nem enyhített rajta. Mert bizonyára sokkal jobb lett volna, ha ellenfele vitatkozik vele; mikor a párbaj szerencsétlen, de legalább vitás, már az is valami.

Még súlyosabbá tette a vereségét, hogy akkor is ő huzta a rövidebbet, amikor összetűztek.

Nemcsak, hogy megvágták, de ártatlan embert vágtak meg benne. Az összekoccanás alkalmával olyan ügyetlenül viselkedett, hogy akárkit lehetett hibáztatni az esetért, csak éppen őt nem. Vidovicsnak még azt az elégtételt is megadta a sors, hogy az összes jelenlevők szerint ő volt a hibás.

-100-

Ez a nevezetes jelenet ugyanis egy kicsit másképpen zajlott le, mint a hogy Lolának elmondták. A párbajra nem a cigány szolgáltatott okot.

Jóval az éjjeli zene után, a virradat órájában történt. Azoknál a pezsgős üvegeknél tartottak, amelyeket már senki se számlál, még a fizető pincér se. (De ne tessék féltetni őt, ha koronkint a pillanat intuíciójára bízta, hogy mennyit számítson föl; a fizető pincérek őrző angyala mindig éberebb, mint a részegeké.)

Az asztalnál ülők közül ketten már szenderegtek; Vidovics is mintha másfelé gondolt volna. Cipriánit ellenben kissé lármássá tette a bor; folyton ő beszélt.

Éppen azt fejtegette, hogy mi módon s nevezetesen minő szerényebb összegekkel lehetne megközelíteni a két Haller-leányt, midőn Vidovics egyszerre, érthetetlenül föl pattant s minden igaz ok nélkül belekötött a becsípett emberbe.

-101-

- Milyen malheur-öm van nekem! - szólt s nagyot vágott az asztalra. - Az este másfélóra hosszat betűzőm a vasuti menetrendet s annyit sem tudok kisütni belőle, hogy miképpen lehet eljutni innen Árokszállásig, most pedig, a mikor mulatni akarok, másfélóráig kell hallgatnom ezt a szamarat, aki még butább, mint a menetrend!

- Mi ütött beléd? Elment az eszed? - szólt Cipriani elbámulva. - Beszélj velem tisztességesen, vagy ha részeg vagy, eredj haza.

A többiek is rajta voltak, hogy elejét vegyék a komolyabb összekülönbözésnek.

- Mi bajod van vele? Örülj rajta, hogy szóval tart bennünket. Ül le és ne kötekedjél; ha rosszkedvű vagy, huzasd el a nótádat.

De hiába csitították s hiába építgettek neki aranyhidat a tisztas visszavonulásra, nem hagyta abba.

-102-

- Eh, unom már ezt a sok vénasszonyos beszédet!... Ha társalogni akarsz, eredj a borbélyhoz; engem ne bosszants a fecsegéssel!

Ez után persze nem maradt egyéb hátra, mint lovagiasan intézni el a dolgot. Ha az ember beborozott, az még nem ok rá, hogy belekössön a cimborájába.

- Ugyan mi bősztített föl annyira? - faggatták Vidovicsot a segédei. - Nem mondott semmi olyat, ami bánthatott. Lányokról volt szó, vagy más efféléről!...

- Dühös voltam a menetrend miatt - felelt Vidovics - s az jutott eszembe, hogy milyen szármás napról-napra halogatni az utazásomat, csak azért, hogy egész éjjel ezt a locsogást hallgassam!

A párbaj után azonban belátta a hibáját. Mialatt Cipriánit varrták, odament hozzá s kezet fogott vele.

- No, vén szamár! - szólt s a hangja most már barátságosan csengett, - kellett ez neked? Minek ingerelsz, mikor rosszkedvű vagyok?!

-103-

- Látod, ez már beszéd! - felelt Cipriani meghatva. - Miért nem mondtad ezt mindjárt?

Vidovicsra nem is haragudott tovább, csak a civilek gyalázatos szerencsését átkozta magában. S elhatározta, hogy ha találkoznék, aki az ő esetéből kifolyólag azt merné állítani, hogy a katonai iskolákban a vívást rosszul tanítják, ezen az emberen keresztül fog gázolni. Mindenütt kereste ezt az embert - a vendéglőben koronkint gyanakodva tekingetett szét, - de az illető nem akart mutatkozni.

Addig is, míg ilyenformán revanche-ot vehet a polgári társadalmon, úgy vélte, *fair* dolog lesz, ha meleg barátságával tünteti ki legyőzőjét s napról-napra, a híres esetek egész tömegével bizonyítja be neki, hogy a kitűnő vívónak a legtöbb párbajban nincsen szerencséje.

Mindennap tudott egypár új esetet.

- Nem neked mondom - kezdte reggelenként, ahogy a kávéházba megérkezett, - mert te fenegyerek vagy, akinek a hadseregben volna a helye, de hidd el, a párbajt azoknak találták fel, akik nem tudnak vívni. A kárpitos megvágja az őrnagyot, az ügyvéd lelövi az erdészt, a commis megsebz a vívómestert s mindez huszonnégy óra alatt történt.

-104-

- Tegnap? - kérdezte Vidovics csodálkozva, mert Cipriani nem igen szokott ujságot olvasni.

- Nem, 1839-ben.

- Te, hol tanulsz te ennyit? Egy idő óta olyan művelt vagy, mint egy csillagásztorony!

- Barátom, van nekem egy könyvem, három kötetben: a Sport-Kalendárium, 1873-tól 1875-ig. Abban minden megvan.

- Vagy úgy.

A párbeszéd ritkán tartott hosszabb ideig, mert Cipriani nem ért rá minden éjjel művelődni s Vidovics akkor szerette a barátját, ha hallgatott.

De azért Cipriani egész délelőtt nem mozdult el Vidovics mellől; szerette, ha együtt látják őket az ablakukban. Ha Vidovics nagyon sokáig forgatta az ujságokat, vagy az utcán ácsorgó vásáros parasztokat nézte, Cipriani a kutyáját tanítgatta; ezt a szórakozást sohase unta meg.

-105-

Lassankint Vidovics is bele nyugodott sorsába.

- Ez a bűnhődés, - szólt magában. - Most már azt se mondhatom neki, hogy untat. Vérrel szerzett rá jogot, hogy bosszantson.

Rendesen csak akkor kerekedtek föl a kávéházból, mikor a színházi próba véget ért s a Haller-leányok a színházból hazafelé menet elhaladtak a kávéház mellett. Vidovics egyetlen egy ilyen alkalmat se mulasztott el; mindannyiszor haza kísérte őket. Lola határozottan kijelentette, hogy otthon nem fogadnak látogatókat, de az utcán nem tilthatta el tőle. S akarta, nem akarta, túrnie kellett az escorte-ot.

A párbaj óta a báró is csatlakozott a menethez.

-106-

A harmadik vagy negyedik ilyen kirándulás után Cipriani egy délelőtt így szólt Vidovicsához:

- Te, én azt hiszem, hogy ezek tisztességes leányok!

- No, én is azt hiszem! - felelt Vidovics.

Olyan különös hangon mondta ezt, hogy egyszerre valami halavány világosság kezdett derengeni a katona fejében. Csak most jött rá, hogy tulajdonképpen miért is kellett neki megverekednie.

Ez a fölfedezés szinte megvigasztalta. Ha a női nemért szenvedett megaláztatást, ez változtat a dolgon. Ebben az esetben illő volt, hogy ő kapjon sebet s talán ösztönszerűleg történt, hogy nem védte magát elég komolyan.

Készségesen meghajolt a Vidovics jobb értesültsége és tisztább látása előtt. Bizonyára úgy kell lennie, ahogyan ő mondja.

Csak azon zúgolódott magában:

- De hát mért nem mondta mindjárt?! A pokol tudta, hogy úgy van. Én nem. Persze, a színész nő sem mind egyforma. Az egyik szőke, a másik barna. De azt meg kell mondani. Ha megmondják, akkor mindjárt tudja az ember. Azelőtt... azelőtt nem kellett kérdezni. Az ember mindjárt tisztában volt vele, hogy ha színész nő, hát színész nő. És rendben volt a dolog. De most nagyon sokan vannak. Olyan sokan vannak, hogy már adót is fizetnek. Nemsokára már a cigányok is fizetnek adót. Nekem különben semmi közöm hozzá. De a pokol tudja, micsoda világ ez, mikor már a színész nőket is tisztelni kell!

-107-

Cipriáni báró nem igen szeretett gondolkozni, de ha egyszer nekikészülődött s komolyan hozzá látott az elmélkedéshez: ép, szolid, egészséges gondolatokkal lepte meg önmagát.

*

A kávéházat kisöpörték; Cipriáni megnézte az óráját.

- Egynegyed tizenkettő, - szólt. - Ejnye, be soká jönnek ma a lányok!

-108-

- Tudod mit! Ne várd meg őket, - felelt Vidovics.

- Eh, ha eddig vártam, most már veled maradok. De nem gondolod, hogy elkerültek bennünket?

- Az bizony meglehet.

- Ámbár, ha csak meg nem kerülik a piacot, az ablakon át bizonyosan észre veszed őket...

- Én is azt hiszem.

- S lehet, hogy még most is tart a próba.

- Alighanem.

- Nem tudod, hogy micsoda darabot próbálnak?

- Dehogyan nem. Elmondhatom neked az egész fekete táblát. Félnyelckor olvasó-próba *A csángó szerelmé*-ből; ez nem tartozik ránk. Kilenckor rész-próba *A remete csengetyűjé*-ből. Háromnegyed tízkor rész-próba *Rip van Winkle*-ből. Féltizenegykor...

- Ne mondd tovább, ebből én úgy sem tudok kiokosodni... De milyen furcsa ember vagy te, Feri...

-109-

- Mért?

- Ha neked volnék, már régen San-Remoban ülök...

- Mondd, hogy Monte-Carloban. Mert te ott ülnél. Talán már ott is hagytad volna minden pénzedet.

- Lehet. De ebben nem volna semmi különös. Sokkal különösebb az, hogy te, akinek csak egyet kell gondolnia, két hét óta egyik napról a másikra halogatód az utazásodat, pedig itthon nem csinálsz egyebet, minthogy reggelenként szóról-szóra megtanulod, mit írtak ki a színházban a fekete táblára.

- Olyan buzgalommal küldtök, mintha nektek utaznám el s nem a magam multságára. Különbözik meg vagyok győződve, hogy az utazók kilenctized része azért bolyong a világban, mert egy-egy könnyelmű nyilatkozat következtében, otthon már nem volt maradásuk. Hallod-e, hogy megnyugtassalak s ne tartsalak tovább is izgatottságban, ünnepiesen megígérem neked: hogy nem utazom el.

-110-

- No végre, legalább nem vezetsz az orrunknál fogva! De miért változtattad meg a szándékodat?

- Mert ott ilyenkor már június van. Szóval elkéstem veled.

- Tudod mit gondolok én?

- Csak mondd ki, ha már kigondoltad.

- Neked tetszik ez a két leány.

- Tetszik hát. Neked tán nem tetszik? Ha nem tetszenék, azt hiszem, nem kísérgetné őket.

- Az igaz.

Cipriani mondani akart még valamit, de aztán mást gondolt. Csak nem fogja megbontani a szépen összevarrott jó egyetértést ilyen semmisségért! Azért a két lányért éppen elég volt egy csatározás is.

- Bánom is én! - szólt magában s közelebb hívta a kutyáját.

Vidovics bosszus volt. Most vallotta meg magának először, hogy az a kis színészlány tartja itthon, akire már egy órája várakozik s aki azalatt nyugodtan, közömbösen halad a maga szabályos útján.

-111-

Eddig mindig talált valami kitűnő ürügyet rá, hogy miért nem utazik el s azt hitte, hogy csak az unalmát űzi. De most már kifogyott az ürügyekből s rájött, hogy igenis, vár valamire. Nemrégén még semmit se kívánt az élettől, de ma várja annak a kis lánynak a csókját. Miért? Mert szebben nézett rá, mint a többiek? Elég nyájasak hozzá a többiek is.

Majd eszébe jutott az a mosolygó szempár s így verte ki a fejéből rossz sejtelmét:

- Eh, bolond ember az, aki nem hajol le egy ilyen gyönyörű virágért! A legostobább szerelmi románc többet ér minden okos dolognál a világon. S van-e szebb szerelem, mint az *egy szezonra* szóló szerelem? Egy tavasz s aztán: „Isten hozzád, édes, Isten hozzád kedves!...” Lehet, hogy *hiába*... Az se baj. Mit vesztettünk vele? Édes játékban töltött napokat. S a napokkal kár volna fukarkodni; időnk van elég, hála Istennek. És ha nem hiába!... Egy gyönyörű május, igazi csókkal, igazi öleléssel! Aztán a szél magával viszi a rózsaszirmokat. Egy nyári éjszakán kisirja magát a mellünkön, a postakocsi csilingel s megszólal a trombita: „Trara, trara!”... És Isten veled, színészlány-szerelem!

-112-

Ebben a pillanatban a két kutya fölugrott s örült vágatásban rohant ki az utcára a kávéház nyitott ajtaján át. A rattler kapott jobb startot, de az ajtóban a nagy tábori eb keresztül ugrott rajta.

Cipriani fölkel a székéről s felkötötte a kardját.

- Jönnék a leányok!

Vidovics alig ismerte meg őket: új, tavaszi kalap virított a fejükön; a keblük és a kezük tele volt ibolyával. Nevetve jöttek; már észrevették a kutyákat.

A két állat olyan vad rohanásban rontott ki a piactérre, hogy majdnem feldöntötték azokat, akik mellett tova száguldottak. De pléhgalléros, tekintélyes kutyák voltak; senki se mert kikezdeni velök. A következő percben már ott ugrándoztak a kisasszonykák körül.

-113-

Lola jó messziről észrevette a követséget s figyelmeztette Mirát:

- A gavallérjaid hűségesen megvártak bennünket; nézd, hogy törtetnek előre a postillonok!

- Mondd, hogy: gavallérjaink. Mert csak az egyik az enyém.

- Melyik, ha szabad kérdezni?

Mira álnok mosolylyal felelt:

- Válassz te; te vagy az öregebb. Én megelégszem azzal is, aki neked nem kell.

- De zavarba hoznád, hogy ha választanék, úgy-e?

- Az a kérdés, melyiket választanád.

- Ne bolondozzál, Mira. Néha olyanokat mondasz, hogy megijedek.

- Hát akkor miért faggatsz?! Különben ne vedd komolyan, amit mondok. Jókedvű vagyok.

- Ha csak ma volnál az! De mintha kicseréltek volna! Nem ismerek rád, amióta itt vagyunk.

-114-

- Szeretnéd, ha már másutt volnánk, ugy-e?

- Igen, szeretném.

- Én jól találok itt magamat. Különösen ma.

Nem folytathatták: a leventék már a közelben voltak s tisztelegtek.

Vidovics észrevette, hogy Mira pirosabb, mint máskor s hogy az arca csupa ragyogás.

- Valami öröme volt, ugy-e?

- Óh, nagy örömem! Végre valahára szépen énekeltem a próbán. De, tudja, igazán szépen! Még a zenekarból is megtapsoltak. Az igazgató pedig örömeiben virágot hozatott. Nézze ezt a sok ibolyát! Tudja, mi az, mikor egy vidéki színigazgató virágot ad egy színésznőjének?!...

- Annyi bizonyos, hogy Berényben nem történt ilyesmi Hollósy Kornélia óta.

- Óh, maga elrontja az örömeimet! Mért csúfolódik? Nem örül velem?

-115-

Nem, nem örült vele. Boszantotta, hogy a leányt ilyen boldoggá teszi valami, amiben neki semmi része s amit egy cseppet se tud komolyan venni.

Most jutott eszébe először, hogy lehetnek dolgok, amelyeket ők ketten másképpen látnak, amelyekre nézve soha, de soha se érthetik meg egymást...

- Olyan szívvel-lélekkel a színpadé? - kérdezte Vidovics.

- Istenem, hogyan! Hisz neki akarok élni!

Cipriani, ha reprezentálni akart, annyit csörtette a kardját, hogy az embernek utóljára azt kellett gondolnia:

- A föld is reng belé, hogy ilyen derék huszárt hord a hátán!

Ebből az ismerős hangból Vidovics, aki előre galoppozott Mirával, megnyugvást szerezhetett róla, hogy a második hadtest kellő távolságban van s hogy Lola nem hallja, amit ő Mirának mond.

Fölhasználta a kedvező alkalmat s kipakolta a bizalmasságait.

-116-

- Féltekeny vagyok a színházra. Bánt a gondolat, hogy maga tetszeni akar mindenkinek, aki tapsol: nemcsak a fűszeresnek és a borbélynak, akik jegyet váltanak, hanem a színházi tűzoltónak és a zártszéknyitogató fiának is. Először is azt szeretném, ha csak nekem akarna tetszeni. És másodszor boszant a gondolat, hogy maga rá van szorulva az ő tapsaikra, mert enélkül magára nézve az életnek semmi öröme.

Mira nevetett. Amolyan primadonnanevetés volt ez, amelyet az utca tulsó felén is meg kellett hallani. És Vidovics így szólt magában:

- Tudja, hogy a nevetése is zene s szereti hallani ezt a muzsikát. De azért úgy látszik, komolyan gondolja, amit mond...

Mira tudniillik így felelt neki:

- Furcsa ember maga, Vidovics. Úgy tesz, mintha száz éve ismerne s mintha én is oly régóta ismerném magát. Mintha öröktől fogva így volna, ahogy ebben a pillanatban s mintha azt hinné, hogy mindig, a jövő évben, tíz esztendő múlva is így fogunk sétálgatni: kíséretünkben két vidám kutyával, vígan magunk is. Bizalmasságokat mond nekem s nem kérdi, hogy érdekelnek-e. Őszinte, mint egy igazgató s goromba, mintha a férjem volna. Pedig hat hét múlva Isten hozzád-ot mondunk egymásnak s ha még egyszer találkozunk valahol, talán meg se ismerjük egymást.

-117-

- Megérdemlem a leckét, de az én tolakodó barátságom természetesebb, mint a maga roppant hűvössége. Istenem, még nincs egy esztendeje, hogy a színpadon van s máris milyen ridegen nézi az embereket! Egy tizenhét esztendő kis lány! Lássá, nekem fáj, hogy maga a két vidám kutyát, engem, a katonát s az egész Berényt csak *staggione*-nak tekinti, *staggione*-nak, amelyet hat hét múlva tökéletesen el fog felejteni... Mert nekem ezek a napok nagyon, de nagyon kedvesek!

- Mit akar? Ez már a negyedik állomásom. Ilyen viharos mult után, akarva, nem akarva, észre kellett vennem, hogy az emberek mindenütt ugyanazok. Nem érdemes nagyon érdeklődni irántuk; a másik *staggione*-n is megtaláljuk őket más név alatt, közönségesebb vagy finomabb kiadásban.

-118-

- Azt hiszi, hogy engem is meg fog találni még egyszer, más név alatt, finomabb kiadásban?...

- Meg fogom találni. Lehet, hogy csak közönségesebb kiadásban, de meg fogom találni.

- Nem sokra becsüli a barátságomat. Pedig mindig kevesebb jó emberünk van, mint gondoljuk; s már csak azért is érdemes számon tartani őket.

- Mondja meg: ugyan miért venném komolyan ezt a barátságot?

- Igaza van: mit ér az olyan jóbarát, akitől hat hét múlva örökre elbúcsúzunk?! Egy cseppet se

fogja sajnálni, hogy itt hagyja ezt a bolond, lármás kis várost?

- Nem tudom mi lesz hat hét múlva. De fogadni merek, hogy maga sem fog túlságosan meggyászolni bennünket.

-119-

- Olyan bizonyos benne? Tudja, én nem szeretek erre az időpontra gondolni. És nem is várok annyi ideig, hogy ellent mondjak magának. Nem kell jósolgatnom, hogy mi lesz; már most is szeretném azt mondani a tűnő pillanatnak: „maradj, oly szép vagy!” Már most is szüntelen az jár a fejemben, hogy: „O wenn es doch immer so bliebe!” És nem tudok megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy: nem lesz mindig így.

- De hisz maga verseket mond nekem! Akkor hát ez szerelmi vallomás?

- Valami olyanforma.

- Köszönöm. Ez az első sikerem ezen a téren. Kár, hogy nem írta le s így nem tehetem el az emlékeim közé.

- Mért csúfolódik?

- Mert nem szép, hogy így hazudik, világos nappal, a mikor látom a mosolygó arcát. És versekben! Nem szégyenli magát? Megérdemelte volna, hogy úgy tegyek, mintha komolyan venném, amit mondott. De tudom, hogy van egy mentsége: az, hogy hivatalból udvarol minden színésznőnek.

-120-

- Mintha Lolát hallanám.

- Ezzel csak hízeleg nekem.

Vidovics elhallgatott.

- Tessék, - szólt magában - nem is olyan naiv, mint hittem. Igazán, nincsenek többé gyermekek!

El akarta hitetni magával, hogy nem volt őszinte. De ahogy rápillantott Mirára, látta, hogy ez a kísérlet hiábavaló. A rossz kis gyerek olyan szépen, olyan nagyon szépen nézett rá, mintha egy kicsit megbánta volna, hogy csúfolódással felelt a Mirza Schaffyból kölcsönzött sóhajtásra.

- Jézus Mária!

Ez a fölkiáltás Lolától eredt, de nem kellett hátrafordulniok, hogy megtudják, mi okozta az ijedelmet.

A szűkös Pázmány Péter-utcában haladtak s a kocsiuton, örületes pace-ben, egy rosszul hajtott bricska közeledett feléjük. A lovak nyilván részegek lehettek, mert cikk-cakkosan vágattak s hol jobb, hol balfelé rángatták a kocsit. Messziről úgy látszott, mintha a megőrült bricska minden boltajtóba be akarna rohanni.

-121-

Lola attól rémült meg, hogy a kiszámíthatatlanul szeszélyes járómű nekiront Mirának s a fölkiáltásával vészjelt akart adni, hogy a gavallérok legyenek készen az eshetőségre.

Élénk sajnálatomra kénytelen vagyok megvallani, hogy hősömnek nem volt alkalma a hősnő életét megmentenie. A következő pillanatban az ijedős Lola is meggyőződhetett róla, hogy nincs semmi komolyabb veszedelem. Mire a kocsit közelükbe ért, a műkedvelő Phaëtonnak már sikerült a felbőszült állatokat megfékeznie.

A műkedvelő Phaëton, aki tilos-gyors és fölötte szabálytalan hajtásával ennyire föllázította lovait: Van der Kerkhoven kisasszony volt.

-122-

A Haller-lányok díszőrsége éppen akkor került a lefülelt bricska szomszédságába, mikor a hollandus hölgy átadta a gyeplőt a diszkrétül mosolygó kocsisnak, aki előbb hátul kucorgott. Ahogy leszállott, észrevette a két ismerőst. A gavallérok köszöntek neki s Cipriani odament hozzá.

- Még nem hajt tökéletesen, - szólt a báró, - de annál inkább gratulálok a lélekjelenlétéhez.

Van der Kerkhoven kisasszony egy pillantást vetett a társaságra s aztán habozás nélkül magához szólította Vidovics urat.

Vidovics bocsánatot kért a színházi hölgyektől s elbúcsuzott tőlük. A Haller-lányok tovább siettek. A két kutya velük tartott; az ő jobb értesültségüket ez a kis intermezzo nem vezethette téves útra. S utánok rohant Cipriani is, magukra hagyva azokat, akiket egymásnak szánt a hir.

- Ön nem utazott el, Monsieur Vidovics? - örvendezett Van der Kerkhoven kisasszony.

- Egy kis baj támadt a gazdaságomban - rögtönözte Vidovics - nem jelentékeny dolog, de ilyenkor semmi sem pótolhatja a gazda szemét. Nem utazhattam el olyan messzire.

-123-

- S még most is elfoglalja ez a kellemetlenség?

- Néha találkozik egy-egy szabad napom. Olyankor bejövök a városba.

- Akkor hát minket is meglátogathat még egyszer, mielőtt elhagyom ezt a szép országot.

- Hogyne! Meddig lesz még szerencsénk?

- Ebben a hónapban még nem megyek haza. Egy-két kirándulással adósom Terka; ezeket nem engedem el neki. Igaz, nem tartana velünk holnapután a szilas-almási tóhoz? Vagy a városban is van valami elfoglaltsága? Kik voltak ezek a fiatal hölgyek?

- Óh, színész-kisasszonyok!

- Gondoltam. Szóval számíthatunk önre?

Egy kicsit bajos volt nem-et mondani. Vidovics úgy tett, mint aki a fogorvos előtt meg akarja mutatni, hogy férfiasságát egy kis fájdalom még nem teszi próbára.

-124-

Nem, nem teheti magát nevetségessé amiatt a rossz kis gyerek miatt.

- Természetesen. Köszönöm, hogy gondolt reám.

- Tehát a viszontlátásra. Holnap ugy-e?

- Holnap.

Elbúcsuztak s Vidovics tovább sétált a Sugár Mariska utcája felé. Tudta, hogy amazok már hazaértek, de Mira néha egy kis cerclet tartott az ablaknál s ezt ma Vidovics nem akarta elmulasztani.

Pedig bátran lemondhatott volna erről az örömről.

Mintha várták volna. Lola ott könyökölt az első ablakban, a nagyobb tekintély kedvéért Fröhlichnével. Mirát nem látta rögtön, de a házból kihallatszó zongoraszó elárulta, hogy Sugár Mariskánál van, ami csak azt jelenthette, hogy nem igen hajlandó holmi erkélyjelenetekre.

- Hallja, édes Vidovics, - szólt Lola, - ha nagyon kedves akar lenni, megtehetne nekem egy szívességet. (Még sohasem szólította ilyen nyájasan; már ebből is látszott, milyen dühös.) Ne hordozza magával a barátját. Külön-külön még csak meg tudok barátkozni magukkal, de elefántnak ez az úr egy kicsit unalmas.

-125-

- Mit tegyek? Nagyon ragaszkodik hozzám. Mindent legyőz a szeretet!... mint nem tudom, melyik drámában éneklük.

- Én nem tréfálok. Egyikük vonuljon vissza. Önre bízom, hogy melyikük legyen az, aki visszavonul.

- Hová lett, szegény?

- Nem akart még egyszer találkozni közös ideáljukkal, a bolygó hollandi nővel, s kerülő uton tűnt el. Azt hiszem, attól tart, hogy kompromittáltak a csokoládé-gyár előtt. De, jónapot, menjen ön is ebédelni.

És Fröhlichnével egyetemben visszahuzódott az ablakból. Az audienciának vége volt.

- Miket beszélhetett össze-vissza ez a boldogtalan huszár? Három napig se tudom kibékíteni őket.

Nagyon kedvetlenné tette, hogy Mira nem akart mutatkozni. De megpillantotta jó tündérét, Mariskát s megostromolta a másik ablakot is.

-126-

Mariska egy negyedóráig tartotta szóval. Végre Mira is megjelent az ablaknál; de nem szólt, csak nagy komolyan hallgatta őket. Ha Vidovics hozzá intézte a szót, csak igennel vagy nemmel válaszolt.

A béke-angyal magukra hagyta őket.

- Haragszik? - kérdezte Vidovics.

- Valamit akarok magának mondani. Nézze barátom, ha az ember házasodni készül, ne udvaroljon másoknak, még színész-kisasszonyoknak se. Adieu.

És szépen betette az ablakot.

V.

-127-

Vidovics Feri, akit a *Vasgyáros*-ra emlékeztető, büszkeséggel és titkolt szerelemmel teli szinpadi jelenetek egy csöppet se hatottak meg, ezután a kissé színészes, hirtelen adieu után nyugodtan megebédelt, aztán átment a kávéházba s esti hét óráig tökéletes lelki békében biliárdozott Cipriánival.

A katonának nem volt szerencsés napja. A biliárdban szégyenletes vereséget szenvedett s közben kegyetlen szemrehányásokat kellett zsebre vágnia.

- Huszárban még nem láttam ilyen kofát, - kezdte Vidovics. - Mi jut eszedbe, hogy himen-hireket hordasz szét a városban? Vagy kedveskedni akartál nekik? S ha még igaz volna!

-128-

- Hagyj nekem békét! - felelt Cipriáni, akit Vidovics egy ötvennyolcas szériessel végképpen

elkeserített. - Ki akartalak menteni, hogy a faképnél hagyta őket.

- No ugyan szépen kimentettél.

- Eh, majd töröm a fejem, hogy mit beszélek színész-leányoknak. Mit tartozik rájuk az egész história?!

- Ebben igazad van.

S talán elintézték volna az ügyet, de Ciprianit izgatta a dolog. Egy félórai szótlan küzdelem után önmaga tért vissza az imént letárgyalt, kinos fejezetre.

- Különben nekem beszélhetsz, amit akarsz. Ennek a sok hengegésnek az lesz a vége, hogy igenis, bele fogsz harapni a csokoládéba, ha az öreg Rotterdam is úgy akarja. Egész márciusban kint laktál Árokszálláson s mikor engem a kövér lánynak bemutatnak, már láttam, hogy a kövér lány ki van készítve.

- Azért úgy vettem észre, ugyancsak ütötted a vasat.

-129-

- Azt hittem, hogy a lánynak van izlése s hogy az uniformis mégis csak uniformis, még Amsterdamban is.

- És aztán?

- Kiderült, hogy a lánynak nincs izlése.

- Nagyon gyakorlati, mi?

- A kétszerkettő, parfünnel leöntve.

- Látod, ezt szépen mondtad.

- Egyszer arról beszéltünk, hogy a tulipán megterem-e Magyarországon? Azt feleltem neki, hogy a búza jobban fizet. A búzáról te jutottál észébe, s megkérdezte tőlem, van-e jelzalogkölcson a birtokodon?

- Ez, távolabbról nézve, csakugyan burkolt vallomáshoz hasonlít. S te már bizonyos vagy benne, hogy Szent-Jánoson, egy-két esztendő múlva, a merre a szem lát, csak óriási tulipántáblákat látni. Árokszállás megtelik *mynheer*-ekkel, a nőegylet bálja után, itt, a szeparéban, a leglármasabb urak hollandi nyelven fogják énekelni, hogy: „nem kell nekem rántotta, csak az, aki rántotta!”, mi pedig elhuzatjuk nekik, hogy: „Hires város az alföldön Rotterdam!”

-130-

- Ne tedd magad előttem. Te ugyanazt akarod, amit én akartam. Csakhogy te okosabban csinálod a dolgot. Úgy, ahogy a színházban szokták. Mikor más ember becsületesen leiszsa magát, te az *Ueber Land und Meer*-ből szavalsz előtte; s mikor más alszik, elhiteded vele, hogy gyönyörűen állana neki a bunyevác népviselet. Egyik nap folyton a sarkában vagy, másnap érzékeny jelenetet csinálsz neki, aztán ellovagolsz, mint Mazeppa, vagy nem tudom, hogy hívták azt a lengyel jockeyt... Játsszod a megbántottat, a közömböst, a rejtelmes embert, vagy nem tudom mit. Ma elutazol, holnap nem utazol el. Érdekessé teszed magad előtte s nyakra-főre udvarolsz két kis színész-lánynak, hogy egész Berény beszéljen a dolgról. Bele kötsz a legjobb barátodba, csak azért, hogy elmondják neki: megverekedett, nem tudom kiért, mindig megverekszik valami semmiért! Ha esik az eső, szalmakalapot téssz föl, ha fú a szél, fütölsz és azt mondd, hogy segítesz neki. Okos ember vagy. Látod, már utánad jött! Azért akart behajtani minden kapuba, hogy okvetetlenül megtaláljon. Én, én nem ilyen vagyok; katona vagyok. Huszár-atakk: vagy-vagy. Megostromlom a várat s ha a roham sikerül, dobpergés mellett vonulok be. Ha nem sikerül: rükverc, tisztelegj! Katona vagyok.

-131-

- Szamár vagy.

- Ugy-e, erre nem tudsz felelni?

- Azt felelem rá, hogy ha akarsz még egy ötvenes partit, nem bánom.

- Jól van. De *for*-ok nélkül. Ezt meg fogom nyerni.

- Úgy látszik, tűzbe jöttél. Igaz, még egyet. Ne fecsegi folyton ezekről a szegény leányokról. Nem vétettek neked azok.

- Bántja őket az ördög. Te használod őket játékszernek. És én beugrom elefántnak. Nem én mondom; maga Lola mondta.

-132-

- Azt mondta, hogy játékszernek használom őket?

- Nem, hanem hogy még soha sem látott lóháton elefántot. Gyöngéd célzás.

- Viccnek elég rossz vicc.

- Én is azt hiszem.

- Szóval, nem kellene annyit társalognod. Egy katona mindig veszít, ha sokat beszél. És te hirekkel látod el a színésznőket. Hogy katona vagy?... Ugyan hagyj békét! Nem katonának születted te, hanem szerkesztőnek. Zentai nem csinál ilyet.

Zentai a *Berény és Vidéke* szerkesztője volt. Bevándorlott ember, aki még ifju korában elvesztette valahol a párbajképességét s aki, mióta Berénybe betette a lábát, példátlan

harciasággal akart szert tenni némelyes társadalmi pozícióra. A tisztek még csak a nevét sem akarták kimondani; szükség esetén mint „ama bizonyos, többször megfenyített egyén-“ről emlékeztek meg róla. De Zentai azért nem tett le arról az ábrándjáról, hogy egyszer majd csak kimódolja a maga kardaffaire-ját s a legrosszabb esetben mint a szoldateszka brutalitás egy újabb áldozata szerez, ha nem is országos, legalább helyi népszerűséget. Ujságjában minduntalan a hadsereg dolgait feszegette s ez annyival inkább bosszantotta a tiszteket, mert arra nem adott okot, hogy egyszerűen elverjék.

-133-

Cipriánira a Zentai neve olyan hatással szokott lenni, mint a bikára a vörös posztó. Általában is lenézett mindent, ami valamelyes összeköttetésben állott a könyvnyomtatás szerencsétlen találmányával, de Zentai különösen a begyében volt. Ezt az urat nem igen lehetett megtorlatlanul emlegetni előtte. De ez egyszer a bomba szétpukkant s nem okozott bajt.

- Látom, - szólt, - hogy minden áron belém akarsz kötni. De én nem ugrom. Ha megint hősködni akarsz a kövér lány tiszteletére, keress magadnak más baleket. Én nem nevettem ki magamat. Jegyezd meg, hogy ugyanegy Cipriánit csak egyszer lehet lóvá tenni, kétszer nem. Kaszaboltsd le magad más valakivel.

-134-

- Soha se kapkodjál a fringiadhoz, - felelt Vidovics. - Azért, hogy ezt a pártit is elveszíted, még nem kell hajba kapnunk.

- Azért bosszantottál, hogy elszórakozzam a játékot? Hallod, ez nem járja. Akkor ez a párti nem gilt; kezdjük újra.

- Nem. Hét óra elmúlt; gyerünk a színházba.

Elmentek a színházba, de a lányokat nem találták ott. A színészpáholy egész este üresen maradt. És másnap is hiába rostokoltak a kávéházban déli félegy óráig. A leányok csak nem akartak mutatkozni.

- Ejnye, a haszontalan! - szólt magában Vidovics.

- Talán nem is volt próbájok? - tündöttön fönhangon a katona. - Hiszen csak észre vettük volna őket?!...

- Kikerültek bennünket, - felelt Vidovics. - Vége a barátságoknak.

- Nem értem.

-135-

- Hát én értem? De így van.

Fölkelt, előkereste a kalapját s fütyölt a kutyájának.

- No hát így is jól van, - szólt, mintha magában beszélne.

S mialatt átmentek a vendéglőbe, megkérdezte Cipriánitól:

- Nem jössz ki?

- Hová?

- Árokszállásra.

- Kilovagolsz?

- Nem, a gyorsvonaton megyek.

- Ebben a szép időben?

- Ruhát is viszek magammal, mert meglehet, ott maradok három-négy napig. Nem szeretek a Jóska ingeiben járni ez előtt a csokoládé királyné előtt.

- Mit csinálsz ott annyi ideig?

- Kirándulunk Szilas-Almásra.

- Fürdőzni? Áprilisban?

- Barátom, ez a hölgy a számócát januárban, a szőlőt februárban, a tó vizét pedig áprilisban szereti.

-136-

- Fene gyerek, az igaz. Szeretnék veled menni, de szolgálatom van.

Ebéd után elbúcsúztak egymástól. Vidovics haza ment, pakoltatott s kikocsizott a vasúthoz.

Mikor Van der Kerkhoven kisasszonynak megigérte, hogy velök fog tartani, még úgy gondolt erre a kirándulásra, mint valami igen-igen problematikus dologra. Kényelmetlennek tartotta kifogásokat rögtönözni, annyival inkább, mert nem akart abba a hírbe keveredni, hogy holmi színházi pryncesszek miatt visszavonul az egész világtól. De reménykedett benne, hogy majd csak közbe jön valami, ami elmossa ezt a nem nagyon érdekesnek ígérkező kirándulást. Például földindulás támad, vagy a sok Vidovics közül valamelyik agg rokon náthát kap. Egy staféta elvégzi a többi s Van der Kerkhoven kisasszony bizonyára vigasztalódni fog.

De tegnap óta változtak a viszonyok. Most már kísértésbe sem jöhetett, hogy kibujjék az ígérete alól. Mától fogva semmi oka rá, hogy kibujjék alóla. S elhitette magával, hogy úgy is

-137-

kiürítette volna a keserű poharat. Amit egy gavallér megígér, azt meg kell tartania s talált volna-e mentő ürügyet? Nem. Elég az hozzá, minden jól van úgy, ahogy van...

Hanem azért a vasúton is ugyanaz a gondolat foglalkoztatta, amely délelőtt a kávéházban.

- Ejnye, a haszontalan! Kacérkodik velem, mint akármelyik komédiásné? Sértődöttnek, kevélynek és titokzatosnak óhajt feltűnni? Meg akar gyötörni, hogy annál kívánatosabbnak találjam? De hisz nekem ehhez a banális, sokszorosán lejátszott *flirt*-höz semmi kedvem! A színésznőkből már elég volt; úgy a műkedvelőkből, mint az igaziakból. S ha azt sejtem, hogy olyan, mint a többiek: bizony, egy lépést sem mentem volna utána. Azt hittem, bolond véletlen, ha színésznőnek tartják s hogy valójában nem komédiáshölgy, hanem egy édes, kedves jó gyermek, akit csak a szegénység dobott ezekre a nyomorult deszkákra. Nem az volna, akinek képzeltem? Én voltam a naiv, nem ő? Lám, lám. Fölhúzza az orrocskáját, mert azt hallja, hogy megházasodom! S ha úgy volna, mit tartozik rá ez a história? Csak nem gondolta, hogy majd őt veszem el? Nem, annyira nem lehet gyermekes. Ezzel tisztában lehet, akármilyen fiatal s akármilyen kevésbé színésznő. És ha csak egy kicsit érdeklődik irántam: mit törődik a jövővel, mért ingerli a gondolat, hogy egyszer, valamikor, nekem is meg kell házasodnom? Számítana valamire? Mire? Vagy nem számít szegény semmire a világon, csak egyszerűen fáj neki, hogy más nő képét hordom a szivemben?

-138-

Eszébe jutottak a szavai s eszébe jutott a tekintete. Néha, igaz, a kulisszák tájékán divatos pojáca-nyelven szólalt meg; máris úgy beszélt a komédiások nemzetközi jargonját, mintha ott született volna Arkádiában, a vidámság, a pajkosság, a könnyűvérűség és a hazugság világában.

-139-

De milyen más volt a tekintete! Ha koronkint komolyan, figyelmesen hallgatta, amit egy léha életű, de alapjában szomorú ember beszélt neki, olyan szépen tudott nézni, mint soha senki más.

S mikor erre a meleg, odaadó tekintetre gondolt, kedve lett volna kiszállni és tüstént visszafordulni.

- Eh, mindegy! Úgy van jól, ahogy van.

A vonat megállott.

- Árokszállás!

*

Mikor benyitott a kancelláriába, Horváth Jóskát nagy dologban találta. A főszolgabíró úr pedagógiával volt elfoglalva.

Leckét adott egy tizenkét esztendőes ifjunak, aki mint ő, a Horváth Jóska nevet viselte, s akinek kerek koponyáján és hatalmas vállcsontjain mindjárt az első pillantásra meglátszott, hogy véreből való vér.

Nem mintha Vidovics mindezt most vette volna észre (mert a fiatal úr feje és vállalai láthatatlanok voltak), de nem lehetett kétsége, hogy ki a családi kettős másik szereplője, mert a jelenet félreérthetetlen volt.

-140-

A minta-gimnázium derék, érdemes tanárai bizonyára fejcsóválva nézték volna ezt a jelenetet. Ők, akik a büntetés maximumát akképpen alkalmazzák, hogy nevének szólítják a vétkes ifjút s szemrehányóan integetnek neki a mutató ujjokkal, igen elítélik a Horváth Jóskaéhoz hasonló eljárást, s meg kell vallanunk, hogy ez idő szerint Közép-Európa legtöbb gondolkozója nekik ad igazat.

De Horváth Jóskának a nevelés terén is megvoltak a maga önálló nézetei. Az újkori eszmék nyomtalanul tüntek el feje fölött, mint bérc fölött a szél; vagy meglehet, el se jutottak hozzá. Az őstatár nevelési módszert ellenben, mint kipróbált és századokon át célszerűnek bizonyult metódust, igen helyeselte; és megmaradt mellette.

Szóval, a térdei közt tartotta sarjadékát olyképpen, hogy kényelmesen oktathassa a fiu legkevésbé érzékeny testrészét. A nádpálca szorgalmasan pótolta Pestalozzit; a láthatatlan fej ordított; s Vidovics úgy jelent meg, mint egy mentő angyal.

-141-

- Miért bántod szegény Józsi komát? - kérdezte a vendég, mikor a váratlanul megszabadult fiatalember sietett elhagyni a kancelláriát.

- Nem hagyta békén a szobalányt, - felelt az öregebb Jóska elégedetten.

- S a szobalány panaszkodott?

- Van esze, hogy panaszkodjék! De véletlenül rányitottam az úrfira. Azt képzelte, valahol messze járok.

- Nos aztán? Volenti non fit injuria. Ha a leány megbocsátott neki, miért ez a szigorú példaadás?

- Hja, barátom, a fődolog: a rend. Ennek már így kell lenni. Ha valaki a függetlenségi jelöltre akar szavazni, azt én természetesnek találom. De ha van mód rá, azért mégis csak lecsukatom az illetőt. Mert ez a rend.

-142-

- Nem volnék ilyen szigorú a komához. Az apja se volt jobb a Deákné vásznánál.

Ezt nem igen lehetett tagadni. A koma már vagy hat esztendő volt, mikor Horváth Jóska megházasodott. S csak tavaly történt, hogy Joannovics Terka, sűrű könnyhullajtások között, adoptálta a magától jött emberkét, akiről addig nem is tudott.

- Hja, barátom, nem arról van szó. Én, mint magánember, helyeselhetem a kölyök eljárását; bizony nem is szeretném, ha valami anyámasszony volna. De más a filozófia és más a kötelesség. Az apai tekintély arra való, hogy gyakoroljuk; ezt már így rendelik az intéstúciók és a pandekták is, nem tudom, melyik. Páter familias est, quem... különben te jobban tudod nálam a római jogot.

- Azt hiszem, egy kicsit szabadon értelmezed Gaiust és Justinianust. Ha jól emlékszem, az intéstúciók és a pandekták egyáltalán nem intézkednek az ilyen esetekről. Nem látták előre, hogy a magyar virtusnak tizenkét esztendő is elég a virágzáshoz. Szeretem a komát. Ezt a fickót ugyan anyától született ember nem fogja az asztal alá inni.

-143-

- Remélem. Csakhogy attól tartok, húsz esztendő korában annyira tele lesz mindenféle bölcsészettel, hogy a lehetétől a hegyi kristály is mindjárt kávéházi tükörré válik. De ma nem akarok búslakodni.

- Máskor se igen érsz rá.

- Mit csináljak, barátom? Olyan gyöngye szervezetű vagyok, hogy ha egy-két liternyi búsulok, már megárt az egészségemnek. Azért hát nem is búsulok; nem akarok Karlsbadba kerülni. Aztán meg miért is szomorkodnám, mikor van még egy jó barátom, aki nem felejtkezett meg rólam végképpen, hanem elnéz hozzám, hogy egy-két poharat koccintson velem?! Te, fiu, nem is tudod, milyen nagy jót tettél velem! Áldjon meg érte az Isten, hogy eljöttél!

- Pedig nem hozzád jöttem, hanem az asszonyokhoz.

- No azt meg éppen jól tetted!... Mert ha hozzám jöttél volna, soha se volnánk biztonságban. Míg, ha fölálod magadat a hazáért, visszaadod a szabadságomat, az életemet, az ifjuságomat!...

-144-

- Ejnye, be sokat mondasz! Úgy látszik, nem bájolt el a vendéged. Hát ez az a híres beduin vendégszeretet, mondd?

- Mit akarsz? Mindjárt két hónapja, hogy németül kell ebédelnem, pedig magyarul se szeretek beszélni, amikor eszem. Aztán meg, köztünk szólván, egy kicsit sok is nekem ez a hosszú robot. Tudod, egy idő óta átkozottul gyöngye a szervezetem. Mióta ez a Brabanti Elza itt van, félig-meddig özevgyesre vagyok kárhóztatva s hidd el, semmi sem árt annyira az egészségemnek, mint az özevgyesség.

- Nem is Brabantból való, szegény. Hollandia és Brabant, az török, görög, de nem egy ördög.

- Nekem nem imponál a tudományod. A tudomány szép; elérhet vele az ember ezernégyszáz forint évi fizetést s nem tudom mennyi ötödéves pótlékot, de te, aki úgy iszod a pezsgőt, mint a homok a vizet, bizony nem élnél meg a tudományodból. S mondhatom neked, ez a hölgy, aki jobban elüt a mi asszonyainktól, mint a brabanti csirke a derék, tisztos, egyszerű magyar csirkétől: itt, a környéken s talán egész Szilas-Bodrog vármegyében népszerűtlenné tette a tudományt újabb ezer esztendőre. Ha látnád! Elmegy a paraszt-lakodalomba s táncolni akar a vőlegényvel; az nekigyürkőzik, végigviszi az udvaron, mint egy vedret s ő el van ragadtatva! Szeretne szüretelni, szeretne tollat fosztani s eped egy disznótor után; végre, elcipeljük a tanyai szolgáló gyerekének a keresztelőjére, halálra gyötri a papot, hogy ki festette Kalazanti Szent Józsefet s hazajövet el van ragadtatva. Meg akarja várni a husvéti öntözést, időközben cigánykereket vett a fekete és fehér ifjusággal, forintokat osztogat szét köztük s el van ragadtatva! Aztán visszavonul szűzi szentélyébe s ilyeneket ír be az albumába: „A szerelem a szív zenéje“... „A szerelem patak, amelyben az ég tükröződik“... „A szerelem virágtartó“... „A szerelem lámpás, hajnali csillag, remontoire-óra“... s az ördög tudja még mi. Barátom, én nem vagyok próféta s a Jeremiásokkal nem akarok versenyezni, de mondhatom neked, hogy az öreg Rockefeller nem tud annyi csokoládét csinálni, amennyivel ezt a leányt elveszik feleségül.

-145-

- Féltekeny vagy rá, mert Terka szíves hozzá. Derék, okos, kedves leány ez; nem közönséges eszü...

- Éppen az a baja, a szerencsétlennek. Van rettenetesebb alak, mint az a leány, akinek az esze nem közönséges?! A lánynak csak annyi esze legyen, hogy értse a módját, miképpen lehet főkötő alá kerülnie. Ha több esze van, az baj. Olyan, mintha az orra nagyobb a rendesnél. Mennyit fog ez beszélni, barátom, ha egyszer a nyakába varrják valami boldogtalan csokoládé-amateurnek! Pedig már a biblia is azt mondja, hogy a hét egyiptomi csapás közt a beszédes asszony volt a legrettenetesebb.

-146-

- Látod, ez a pandektákban van.

- Nekem beszélhetsz! Az én házamban annyi most a tudomány, hogy sok is; azt hiszem, már rajtam is kiüt ez a betegség, hiába csúfolódom!... Különben soha se tedd magad, udvariasságból Terka barátnője iránt!... Párisban vannak emberek, akik még nálad is párisiakabbak. A fejem teszem rá, úgy se sokat ér, hogy titokban azt gondolod, amit én.

-147-

- Tudom is én, mit gondolsz.

- Hát majd megmondom. Az asszonyban, barátom, a fődolog az, hogy tudja a módját annak, amit tennie kell. Ha másra is van esze, az nagy szerencsétlenség. Tőlem beszélhetsz vele, öreg, a

pizai toronyról, a szép Meluzináról, vagy akár Nostradamus jóslatairól, én csak azt mondom neked, hogy nem szeretem azt a dámát, aki okosabb akar lenni, mint Deák Ferenc.

Ha Joannovics Terka tudta volna, mily pontos értesülései voltak nyíltszívű férje meghittjeinek afelől, hogy ő mennyire tudja a módját mindannak, amit tennie kellett: Joannovics Terka egyszerűen meghalt volna szégyenletében.

-148-

De Joannovics Terka ezt nem tudta meg soha. S az is bizonyos, hogy e pontos értesülések azt az általános respektust, melynek Joannovics Terka örvendett, nem kisebbítették, sőt ellenkezőleg.

Hetven évvel azután, hogy a türelmes olvasó e regényt letette a kezéből, Joannovics Terka, mint a legboldogabb hitves fog átköltözni egy finomabb világba, sejtelve nélkül annak, hogy férjének cinizmusa mily határtalan volt.

Amiből ismét csak az következik, hogy lelki bajaink nem is volnának se olyan nagyok, se olyan számosak, ha folytonosan nem gondoskodnánk róla, hogy legyen mivel szórakoznunk, két házi ellenségünk: a tudatosság és a képzelet.

- Azt magam se értem, - szólt Vidovics, - hogy mit akar ezzel a kirándulással? Mit csináljunk áprilisban Szilas-Almásán? Hisz nincs ott most egy patkány se.

-149-

- Hát tudom én? Kérdezd meg tőle. Valami okos ember elhitette velem, hogy a wörthi tó Almáshoz képest semmi. Csónakázni akar; már régóta nem csónakázott. Kinézte a naptárból, hogy mikor van holdtölte; holdas éj, víz, csónak, evezősök és friss baritonhangok kellenek neki.

- És Terka? Nem magyarázta meg neki, hogy ezért ugyan nem érdemes Almásra menni?

- Egy ideig rajta volt, hogy megértesse velem, micsoda képtelen gondolat ilyenkor oda baedekerezni, de minél többet beszélt, ez az Örült Janka annál nagyobb kedvet kapott a vállalkozáshoz. Azt képzelem, hogy valami elhagyatott tündérkertről van szó. Utóljára Terkának is eszébe jutott, hogy: igaz, ő sem volt még Almáson áprilisban soha; ej, be furcsa világ lehet ott ilyenkor! Ilyenek az asszonyok, barátom. Igaz, figyelmeztetek, ne nagyon bízzál a feleségemben. Azt gyanítom, igen szeretne összeboronálni ezzel a sajátságos hajadonnal.

-150-

- Álmodozol.

- Te, vigyázz magadra! Ne mondd neki könnyelműen udvariasságokat. Az én menyecském, amilyen kicsi, olyan ármányos s alig várja, hogy rajta érjen benneteket valami holdfényes ábrándozáson. S akkor aztán jaj neked, mert negyven milliót nem kompromittálhatsz büntetlenül. Hallod-e ember, helyén legyen az eszed! Még csak éppen az kellene nekem, hogy a barátnőnk mindig itt legyen a szomszédban!

- Ártatlanokat gyanúsítasz. Különböztetne ne félj semmit; Szilas-Almás nem az a hely, ahol a regényeket szövik. Emberemlékezet óta nem volt eset rá, hogy ebből a fürdőből egy lányt férjhez vittek volna. De most itt hagylak; megyek köszönni a feleségednek.

- Előbb igyál egy pohár konyakot. Ez az egyetlen igazi öröm, amiben most szegény, elzüllött házamban részed lehet. Te, pajtás, köszönöm, hogy megmentettél ettől a kirándulástól. Nem felejttem el soha ezt a baráti cselekedetet; ha függetlenségi programmal akarnád magad megválasztatni, még akkor sem felejténém el... S aztán, vidd el őket minél hamarább! Áldásom rátok!

-151-

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

17 föllázadva a kapitányuk	föllázadva a kapitányuk
23 mi?... Jőjjön	mi?... Jőjjön
38 végre megindult	végre megindult
38 de amit látott	de amit látott
92 különbsé Olyan	különbséget. Olyan
106 így szólt Vidovicshoz;	így szólt Vidovicshoz:
112 hiába!... Egy	hiába!... Egy
124 holmi erkélyjelenetekre	holmi erkélyjelenetekre
151 el.... S aztán	el... S aztán

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it,

give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works

that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.